

Napad 5. korpusa JNA na zapadnu Slavoniju u jesen 1991.

Marijan Kostanjevac, Ivan Benković, Marijan Kretić¹

Sažetak

U strateškom planu napada Jugoslavenske narodne armije (JNA) na Hrvatsku 1991. najvažnija uloga dodijeljena je 5. (banjalučkom) korpusu JNA. Zadaća mu je bila, osloncem na pobunjeno i naoružano srpsko stanovništvo u zapadnoj Slavoniji, napasti Hrvatsku iz sjeverozapadne Bosne smjerom Gradiška – Pakrac – Virovitica, odvojiti Slavoniju od središnje Hrvatske i prekinuti logističku potporu hrvatskim snagama koje su branile istočnu Slavoniju kako bi se jugoslavenskoj vojsci olakšao prodor iz Srbije prema Zagrebu i Varaždinu, sve do granice sa Slovenijom. Izlaskom 5. korpusa na mađarsku granicu Hrvatska bi izgubila rat i bila prisiljena zatražiti primirje. Bio je to nož koji je trebao presuditi Hrvatskoj. Bitka za Slavoniju kulminirala je u zapadnoj Slavoniji. Napore 5. korpusa JNA da „okruži, razbije i razoruža hrvatske snage i probije se do Virovitice te prekine svu komunikaciju istočne Slavonije” s ostatkom Hrvatske zaustavile su hrvatske snage u zapadnoj Slavoniji.

U uvodnom dijelu radu pojašnjava se uloga 5. korpusa JNA u strateškom planu napada JNA na Hrvatsku. U nastavku navode se zadaća, namjera i zamisao zapovjednika 5. korpusa JNA Nikole Uzelca kako je mislio okružiti, razbiti i razoružati hrvatske snage na području zapadne Slavonije. Rad je usmjeren na pojašnjenje nositelja borbenih djelovanja na glavnom smjeru napada 5. korpusa JNA, 343. brigade „R” JNA na lipičko-pakračkom bojištu u jesen 1991., do dolaska 104. brigade ZNG-a Varaždin.

Ključne riječi

uloga 5. korpusa (banjalučkog) JNA u planu napada na Hrvatsku 1991.; zadaća, namjera i zamisao zapovjednika 5. korpusa JNA, lipičko-pakračko bojište, 343. mtbr. JNA

¹ Marijan Kostanjevac, marijan.kostanjevac@gmail.com | Ivan Benković, Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman”, ivan.benkovic@morh.hr | Marijan Kretić, Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman”, mkretic2007@gmail.com

Uvod

Pohod Jugoslavenske narodne armije (JNA) na Hrvatsku 1991. uopće nije bio planiran kao rat; trebala je to biti 15-dnevna oružana i psihološka napadna operacija koja je imala cilj utjerati strah u kosti hrvatskom narodu, uspostaviti marionetski režim, a državu Hrvatsku vratiti natrag u novu tvorevinu, *skraćenu Jugoslaviju* pod dominacijom Srbije. Međutim, JNA je naišla na odlučnog protivnika s jakim borbenim moralom i nije imala dovoljno snage poraziti hrvatsku vojsku u nastajanju niti prisiliti Hrvatsku na kapitulaciju.

Prema strateškom planu JNA je planirala napasti na nekoliko ključnih smjerova i primorati Hrvatsku na kapitulaciju. JNA je glavni napor u pohodu na Hrvatsku u jesen 1991. usmjerila na Slavoniju. Zapovjedništvo 1. vojne oblasti JNA u Beogradu odlučilo je s dvije velike vojne grupacije napasti istočnu Slavoniju iz Srbije. Novosadska vojna grupacija, odnosno 12. korpus JNA s ojačanjima napao je podravskim smjerom, a 1. proleterska gardijska mehanizirana divizija (1. pgmd.), poznatija kao Titova elitna divizija, napala je posavskim smjerom. Zadaća ovih snaga JNA bila je spojiti se sa snagama 5. korpusa (banjalučkog) JNA u zapadnoj Slavoniji, a zatim produžiti napade radi deblokiranja vojarni 10. i 32. korpusa JNA u Zagrebu i Varaždinu.

Najvažnija uloga u porazu Hrvatske dodijeljena je 5. korpusu JNA. Zadaća mu je bila da uz pomoć pobunjenog i naoružanog srpskog stanovništva u zapadnoj Slavoniji napadne Hrvatsku iz sjeverozapadne Bosne smjerom Gradiška - Pakrac - Virovitica, presiječe hrvatski teritorij i prekine svaku komunikaciju sa stanovnicima Slavonije i hrvatskim snagama koje su branile istočnu Slavoniju kako bi se olakšao prodor jugoslavenskoj vojsci prema Zagrebu i Varaždinu, sve do granice sa Slovenijom.

Bitka za Slavoniju kulminirala je u zapadnoj Slavoniji. Hrvatske snage zaustavile su napade zapovjednika 5. korpusa JNA Nikole Uzelca kojima je namjeravao *okružiti, razbiti i razoružati* hrvatske snage na području zapadne Slavonije, probiti se do Virovitice i prekinuti svu komunikaciju Slavonije s ostatkom Hrvatske.

Rad je usmjeren na pojašnjenje zaustavljanja nositelja borbenih djelovanja na glavnom smjeru napada 5. korpusa, 343. brigade JNA, na lipičko-pakračkom

bojištu u jesen 1991., do dolaska 104. brigade ZNG-a.

Rad je namijenjen široj javnosti kako bi bila bolje upoznata o navedenim događanjima, posebice o tome kako je obrana (zapadne) Slavonije bila ključna za opstanak Hrvatske na početku Domovinskog rata. Stručna javnost i pripadnici OSRH-a steći će bolji pregled događaja u jesen 1991. koji su bili presudni za opstanak Hrvatske.

Napad 5. korpusa JNA na zapadnu Slavoniju - nož koji je trebao presuditi Hrvatskoj

JNA je 20. rujna 1991. pokrenula veliku napadnu operaciju na Slavoniju. Iz Srbije u napad su krenule dvije velike grupacije snaga kopnene vojske: 1. proleterska gardijska mehanizirana divizija (1. pgmd.) i 12. novosadski korpus. S područja Bosne i Hercegovine, iz smjera Banja Luke, napale su snage 5. korpusa JNA.

U Kadijevićevu strateškom planu pohoda na Hrvatsku napad 5. korpusa JNA na zapadnu Slavoniju pravcem *Gradiška – Pakrac – Virovitica* trebao je imati presudan utjecaj na cijelu napadnu operaciju i brzi završetak rata. „Dejstva u zapadnoj Slavoniji na pravcu *Gradiška – Pakrac – Virovitica* predviđena su kao vrlo značajna za cjelokupnu ideju manevra sa zadatkom presijecanja odstupnice hrvatskim snagama iz istočne i srednje Slavonije i omogućavanja brzoga prodora ka Zagrebu i Varaždinu.” (Kadijević, 1993., str. 109.).

Slika 1. Ključni ljudi u hijerarhiji ratnog zrakoplovstva JNA, koji su nanijeli zlo hrvatskom narodu .

S lijeva: Slijeva: major Ivan Baralić, zapovjednik 238. eskadrile, general-major Zvonko Jurjević, zapovjednik zrakoplovstva JNA,¹ pukovnik Ljubomir Bajić, iza Jurjevića u maskirnoj kapi na glavi, general-major Nikola Uzelac, zapovjednik 5. korpusa JNA (ljetu 1991.)

Izvor: Aleksandar Radić, *The Yugoslav Air Force*, Helion & Company, 2020., str. 47.

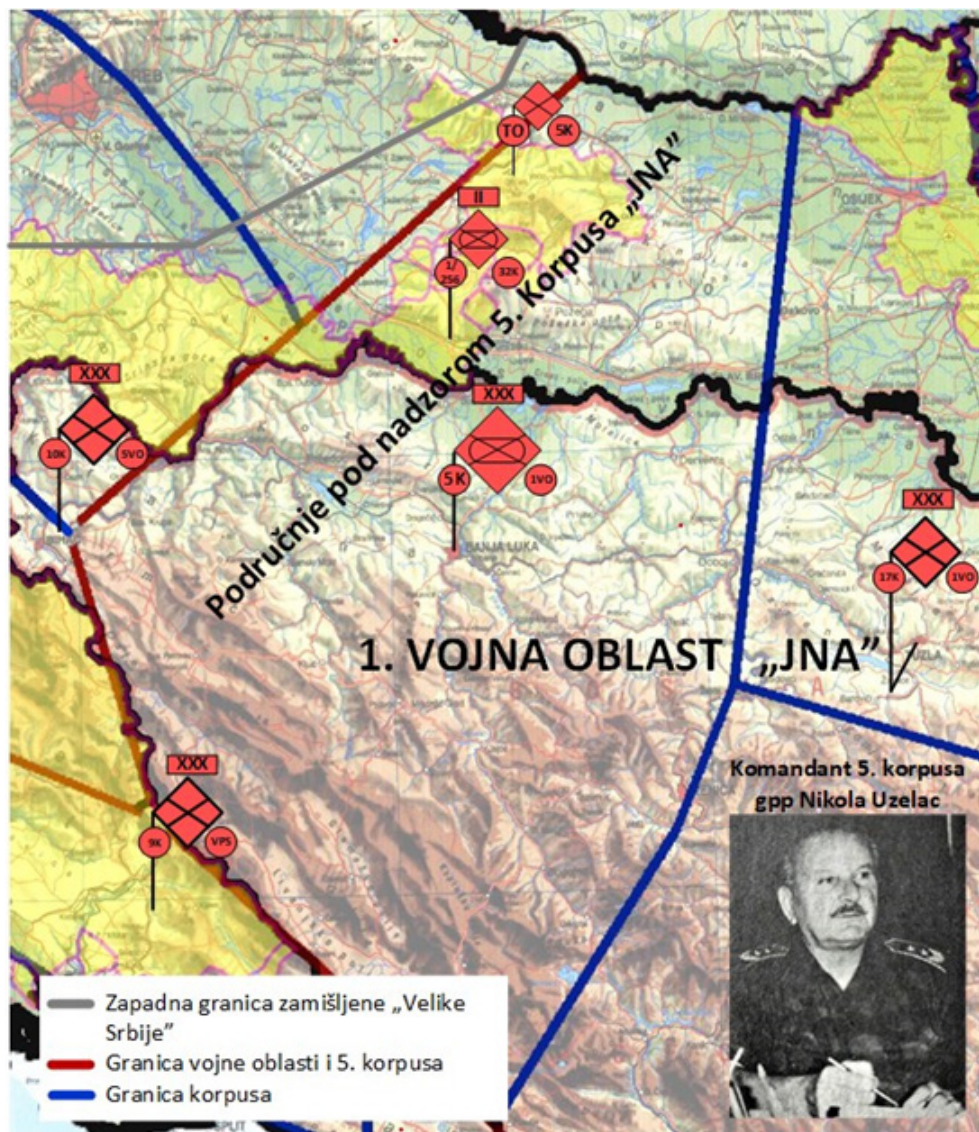
¹ Umirovljeni general Zvonko Jurjević s obitelji danas živi u Beogradu, ali ima hrvatsko državljanstvo. Riječ je o osobi koja je osumnjičena za teške ratne zločine. (<https://www.maxportal.hr> od 10. svibnja 2022.)

Dolaskom neprijateljskih snaga do linije *Virovitica – Okučani* završila bi druga etapa napadne operacije 1. vojne oblasti JNA. Iako je bilo u planu provoditi napadne aktivnosti sve do granice Slovenije, osnovni cilj bio bi ostvaren, definirala bi se zapadna granica *Velike Srbije*, odnosno osigurala granica srpske Krajine. Napadna operacija 1. vojne oblasti JNA (1. VO) trebala je kulminirati na zapadnoslavonskom bojištu spajanjem snaga 5. korpusa JNA i pobunjenih Srba sa snagama 12. (novosadskog) korpusa i 1. pgmd. JNA. U operativnom planu pohoda JNA na Hrvatsku napad 5. korpusa u zapadnoj Slavoniji trebao je biti nož koji će imati presudnu ulogu u slamanju obrane Hrvatske. Zbog toga su na početku Domovinskog rata vođene žestoke borbe na području zapadne Slavonije. Zapadnoslavonsko područje postalo je jedno od najtežih i najkrvavijih bojišta na hrvatskom ratištu (*Balkan Battlegrounds II*, str. 218.). Bobene aktivnosti prestale su tek potpisivanjem Sarajevskog primirja 3. siječnja 1992. godine.

Kakvo bi značenje imalo odvajanje Slavonije od središnje Hrvatske pojasnio je u jednom intervjuu dr. Andrija Hebrang, tadašnji ministar zdravstva u Vladi Republike Hrvatske, kada je po odluci predsjednika RH dr. Franje Tuđmana morao putovati u Osijek. „*Pitao sam predsjednika Tuđmana, što ako srbočetničke snage izađu na Viroviticu i presijeku Hrvatsku? Onda smo izgubili rat, rekao mi je predsjednik Tuđman. Onda se preko Mađarske vrati u Zagreb, idemo zajedno poginuti na bojištu, Hrvati neće imati svoju državu, imat će još jednog Zrinskog.*” Dodao i kako je „*očuvanje zapadne Slavonije preduvjet za priznanje Hrvatske od međunarodne zajednice.*” (A. Hebrang, Intervju).

Sukobi hrvatskih snaga sa snagama 5. korpusa JNA počeli su nakon proglašenja „*Srpske autonomne oblasti (SAO) zapadna Slavonija*” 12. kolovoza 1991. godine. Sutradan su predstavnici 329. oklopne brigade JNA, smještene na području Bosanske Gradiške, tražili od hrvatske policije da ukloni prepreke koje su bile postavljene na mostu na rijeci Savi koji vodi prema Staroj Gradiški.

Zahtjev za prelazak snaga 5. korpusa JNA u Hrvatsku obrazložen je ovako: „*angažiranje snaga 1. vojne oblasti i jedinica Banjalučkog korpusa na sprečavanju međunarodnih sukoba u svojoj zoni odgovornosti. Stoga bilo kakve optužbe za upotrebu snaga „sa strane” nemaju značajnijeg osnova, ponajprije zato što snage armijskih i korpusnih sastava JNA nemaju zone djelovanja u okviru republičkih granica.*” (Narodna armija, 1991.).

Slika 2. Zapovjednik 5. korpusa JNA gp Nikola Uzelac i zona odgovornosti 5. korpusa JNA

Autori: GIS, I. Benković i M. Kretić (2024.)

Jedna od karakteristika vojnog plana JNA „*Jedinstvo*” podjela je područja Jugoslavije na tri vojne oblasti, odnosno 17 korpusnih zona kopnene vojske. U vojno-teritorijalnoj podjeli 1987. nisu se uzimale u obzir republičke granice. Istočni dio Hrvatske i zapadna Slavonija ulaze u sastav 1. vojne oblasti, koja je bila pod zapovjedništvom u Beogradu. Prema prosudbi vojnih planera JNA zona odgovornosti 1. vojne oblasti (1. VO) je središnji prostor bivše države na kojoj će se voditi najvažnije vojne operacije i mora biti neposredno pod nadzorom Beograda. Možemo uočiti kako se zapadne granice 1. vojne oblasti i 5. korpusa u Hrvatskoj podudaraju sa zapadnim granicama „*Velike Srbije*”. Velikosrpski krugovi u bivšoj JNA već su tada počeli s preustrojavanjem jugoslavenske vojske prema granicama nove države. (Slika 2)

Prema već uobičajenom obrascu, kao što se 12. novosadski korpus uključio u „*smirivanje*” situacije u Baranji, tako se i 5. korpus JNA pokušao uključiti u „*zaštitu srpskog naroda u zapadnoj Slavoniji*”.

Pripadnici Zbora narodne garde i hrvatske policije 14. kolovoza 1991. zaposjeli su područje Okučana kako bi spriječili teritorijalno povezivanje srbočetničkih snage iz zapadne Slavonije s Bosanskom krajinom. Srpski pobunjenici 15. i 16. kolovoza 1991. napali su hrvatske snage u Okučanima i okolici, koje su nadzirale željezničku postaju na komunikaciju Zagreb – Beograd pješačkom vatrom, minobacačima i vojnim transporterom. U pomoć hrvatskim snagama u Okučanima krenule su postrojbe hrvatske policije i garde s novljanske strane, ali su bile zaustavljene i morale se povući prema Novskoj (Martinić, 2014., str. 53). Pod krinkom smirivanja situacije 17. kolovoza 1991. u područje sukoba upućena je borbena grupa iz 265. mtbr. 32. korpusa JNA iz Bjelovara, sastavljena od 235 vojnika, tri tenka T-55, devet oklopnih transportera, tri samohodne haubice 122 mm „*Gvozdika*”, dva KOT-a, jedan BTR-50, tri ZSU-57 i 15 motornih vozila. (Dimitrijević, *Srpski oklop*). Borbenu grupu JNA vodio je zamjenik zapovjednika 265. brigade pukovnik Milan Čeleketić², prijašnji zapovjednik JNA u Koprivnici. Ona je zaposjela željezničku stanicu

² Nakon pogibije zapovjednika 16. ptrb. potpukovnika Sime Marjanovića 13. listopada 1991. Čeleketić postaje novi zapovjednik 16. ptrb. Tijekom rata postaje i komandant tzv. Srpske vojske Krajine. Hrvatska traži njegovo izručenje radi suđenja zbog toga što je zapovjedio raketiranje sustavima „*Orkan*” gradova Samobora, Karlovca i Jastrebarskog u rujnu 1993., a nakon operacije Bljesak, 1. i 2. svibnja 1995., i Zagreb. Čeleketić danas živi u Subotici i Srbija ga odbija izručiti.

u Okučanima kako bi osigurala prolaz vojnim konvojima oružja i opreme jedinica JNA koje su se povlačile iz Slovenije. Nakon „slovenskog rata“ (od 27. lipnja do 6. srpnja 1991.) JNA je dio snaga povukla u Bosnu i Hercegovinu, koje su kasnije sudjelovale na zapadnoslavonskom bojištu. Oklopni bataljun s tenkovima M 84 iz Vrhlike bio je uveden u sastav 329. oklopne brigade. (D. Marijan, 2012.).

U sukob se tada uključila i 329. oklopna brigada 5. korpusa (banjalučkog) JNA. Borbena grupa sastava iz 329. oklopne brigade uz potporu zrakoplovstva oko 3:00 sata 18. kolovoza 1991. napala je hrvatske snage na mostu i prešla rijeku Savu između Bosanske i Stare Gradiške. U *Ratnom dnevniku 5. korpusa JNA* navodi se kako je 16. kolovoza 1991. „po usmenoj zapovijedi Komande 1. VO u 17:00 sati u područje Bosanske Gradiške upućena borbena grupa od 14 tenkova T-55, pet oklopnih transporterata M-60, bitnica haubica 122 mm D30 (šest komada) s motornim vozilima (114 vojnika)“. Sljedećeg dana dolazi do sukoba s hrvatskim snagama kada su pripadnici JNA pokušali maknuti barikade. U pomoć je pozvano i zrakoplovstvo JNA koje je *djelovalo po zgradi KP doma Stara Gradiška, a po zapovijedi 5. korpusa*. (Dimitrijević, 2004., str. 34).

Hrvatske snage pružale su jak otpor, ali su morale napustiti Staru Gradišku i pri povlačenju su srušile most na kanalu Nova Sava (kanal Strug). Okučani su tako „zaštićeni i pretvoreni u tampon-zonu“ od strane 5. korpusa JNA. Oko Stare Gradiške uspostavljen je mostobran preko kojeg su dolazile snage JNA i pružale logističku potporu srbočetničkim snagama u zapadnoj Slavoniji (Marijan, 2016., str. 105). Zaposjedanjem područja do autoceste od strane 329. okbr. JNA i spajanjem sa snagama borbene grupe 265. mtbr. JNA 4. rujna 1991. teritorijalno i logistički su povezane snage pobunjenih Srba TO-a iz zapadne Slavonije sa snagama 5. banjalučkog korpusa JNA iz Bosanske krajine (Monografija, 2022., str. 159).

Hrvatske snage pokušale su povratiti položaje i deblokirati auto cestu, ali su snage pobunjenih Srba i JNA uspjele zadržati područje oko Vrbovljana. Oklopni bataljun iz 329. brigade napao je 5. rujna 1991. hrvatske snage na naplatnoj rampi autoceste južno od Okučana i ubrzo je stavio pod nadzor tako da deblokada autoputa nije uspjela (Martinić, 2014., str. 53). JNA je nastavila s borbenim aktivnostima i širila teritorij (mostobran) u zapadnu Slavoniju pred početak vojnog pohoda JNA na Hrvatsku³. Na ostalom teritoriju

3 Ratni dnevnik 5. korpusa JNA, dana 17. 9. 1991.

samoproглаšene „SAO zapadna Slavonija” pobunjeni Srbi su uz potporu JNA napadali hrvatska naselja, pripadnike hrvatskih snaga i provodili teror nad hrvatskim stanovništvom, pljačkajući im imovinu i tjerajući ih u progonstvo.

JNA je 19./20. rujna 1991. počela s vojnom pohodom na Hrvatsku. Nakon donošenja *Direktive komandanta 1. VO za operaciju u Slavoniji*, 19. rujna 1991., zapovjednik 5. korpusa JNA general Nikola Uzelac sa sjedištem u Banja Luci 20. rujna 1991. donosi odluku o napadu 5. korpusa JNA na zapadnu Slavoniju (Monografija, 2022.):

Због све сложеније ситуације у Хрватској, Команда 1. Војне области је 19. септембра 1992. године донела следећу Одлуку:

„Завршити са мобилизацијом, довести јединице и енергично прећи у напад главним снагама у међуречју Драва – Сава, а помоћним (5. корпус) Окучани-Пакрац-Вировитица и Окучани-Кутина са задатком уз авио и арт. подршку и садејство са јединицама ТО окружити и разбити снаге Републике Хрватске у Зап. Славонији, деблокирати јединице и војне објекте, избити на линију Нашице – Славонски Брод и бити у готовости за продужење напада ка Копривници и Окучанима.”

„5. корпус (без 10. Парт.д) са 130. и 544. мтбр изводи нападну операцију правцем Окучани-Дарувар-Вировитица, а помоћним снагама правцем Окучани-Кутина, са задатком: одсећи Славонију и у садејству са 12. К и 1. Пгмд разбити и разоружати паравојне формације и повратити заузете војне објекте.”

Izvod iz Direktive 1. VO od 19. rujna 1991.

Zbog sve složenije situacije u Hrvatskoj komanda 1. vojne oblasti je 19. rujna 1991. donijela sljedeću odluku:

„Završiti s mobilizacijom, dovesti jedinice i energično prijeći u napad glavnim snagama u međurječju Drava – Sava, a pomoćnim (5. korpus) Okučani – Pakrac – Virovitica i Okučani – Kutina sa zadatkom uz avio i artiljerijsku podršku i sadejstvo TO-a okružiti i razбити снаге Републике Хрватске у западној Славонији, деблокирати јединице и војне објекте, избити на линију Нашице – Славонски Брод и бити у готовости за продужење напада ка Копривници и Окучанима.”

Odluka (Misija) zapovjednika 5. korpusa JNA prema Direktivi 1. VO za napad na zapadnu Slavoniju

„5 korpus (bez 10. part.d) sa 130. i 544. mtbr. izvodi naпадnu operaciju pravcem Okučani – Daruvar – Virovitica, a pomoćnim snagama pravcem Okučani – Kutina, sa zadatkom: odsjeći Slavoniju i u sadejstvu s 12. korpusom i 1. pgmd. razбити i razorужати parавојне формације и повратити zauzete војне објекте.”

На основу извршене процјене ситуације, командант 5. корпуса 20.09.1991. године је донио,

ОДЛУКУ:

По завршеном довођењу и развоју јединица у садејству са снагама 1. пгмд 12. К, ОкШТО Бања Лука и ОпШТО Окучани обезбеђују се са лијевог бока из правца Новска, уз снажну авио и артиљеријску подршку енергично прећи у напад групишући главне снаге на правцу: Окучани - Пакрац - Дарувар - Велика Трнова, а помоћне снаге на правцу: Окучани - Кутина и Окучани - Нова Градишка, са циљем: окружити, разбити и разоружати снаге Републике Хрватске до линије: Велики Грђевац - Ковачица Славонска - Мала Чиновница - Костањевац Беречки - Петковача - М. Бршљаница - Кутинске Чаире - Кутина, где на достигнутој линији пријећи у одбрану и бити у готовости за даља дејства.

Операцију извести у двије етапе у трајању од 4 - 6 дана.

1. етапи, у трајању од 2 - 3 дана избити на линију: Шупља Липа - Стражанац - Соколовац - Хрстовац - Пољана Пакрачка - Липовљани и уз извршавање основних задатака истовремено створити услове за довођење 2. борбеног ешалона (б/е), а већа насељена мјеста (Пакрац, Новска) блокирати одговарајућим снагама.

2. етапи, у трајању од 2 - 3 дана, енергично продужити са извођењем нападних батальона и што прије избити на линију: Ковачица Славонска - Г. Трновитица - Гајеви - Кутинске Чаире - Кутина при чему Дарувар и Кутину блокирати јачим снагама дакле бити у готовости за даља дејства.

Namjera zapovjednika 5. korpusa JNA bila je

Na osnovi izvršene procjene situacije komandant 5. korpusa 20. 9. 1991. godine donio je

ODLUKU:

„Po završenom dovođenju i razvoju jedinica u sadejstvo sa snagama 1. pgmd., 12 K, Op ŠTO Banja Luka i Op ŠTO Okučani obezbeđuju se sa lijevog boka iz pravca Novske uz snažnu avio i artiljerijsku podršku energično prijeđe u naпад grupirajući glavne snage na pravcu: Okučani - Pakrac - Daruvar - Velika Trnova, a pomoćne snage na pravcu: Okučani - Kutina i Okučani - Nova Gradiška, s ciljem okružiti, razbiti i razoružati snage Republike Hrvatske do linije: Veliki Grđevac - Kovačica Slavoniska - Mala Činovica - Kostanjevac Berečki - Petkovača - M. Bršljanica - Kutinske Čaire - Kutina, gdje na dostignutoj liniji prijeći u obranu i biti u gotovosti za daljnja dejstva.“

„Operaciju izvesti u dvije etape u trajanju od 4 do 6 dana.

U 1. etapi, u trajanju od 2 do 3 dana izbiti na liniju: Šuplja Lipa - Stražanac - Sokolovac - Hrastova - Poljana Pakračka - Lipovljani i uz izvršavanje osnovnih zadataka istovremeno stvoriti uvjete za uvođenje 2. borbenog ešalona (b/e), a veća naseljena mjesta (Pakrac, Novska) blokirati odgovarajućim snagama.

U 2. etapi, u trajanju od 2 do 3 dana, energično produžiti s izvođenjem napadnih b/d i što prije izbiti na liniju: Kovačica Slavoniska - G. Trnovitica - Gajevi - Kutinske Čaire - Kutina, pri čemu Daruvar i Kutinu blokirati jačim snagama odakle biti u gotovosti za daljna dejstva.“

Izvod iz Odluke komandanta 5. korpusa za napadnu operaciju u zapadnoj Slavoniji (Monografija, 2022., str. 160)

Zapovjedništvo 5. korpusa JNA namjeravalo je napadnu operaciju provesti u dvije faze (etape) u trajanju od 4 do 6 dana. U tom vremenu planirali su poraziti hrvatske snage u zapadnoj Slavoniji, odsjeći Slavoniju od središnje Hrvatske duž osi *Okučani – Pakrac – Daruvar – Virovitica*, osigurati granicu na rijeci Ilovi i dočekati snage JNA koje su se posavskim i podravskim koridorom trebale probiti iz Srbije.

Slika 3. Plan napada komandanta 5. korpusa JNA na zapadnu Slavoniju

Izradili M. Kretić i I. Benković, HVU, 2024.

Po zapovijedi zapovjednika 5. korpusa JNA 5. partbr. TO (kozarska) razmješta se u širem rajonu Laminca u ulozu dijela snaga opšte rezerve 5. K. Po odobrenju komandanta 5. K uvodi se u izvođenje napadnih b/d opštim pravcem Brestovača – Bos. Gradiška – Okučani – Lipik i s linije Imsovac – Stražanac u sadejstvu sa 2. b/e 343. mtbr. ovladao linijom: Slovinska – Kovačica, gdje prelazi u odbranu (Monografija, 2022., 161).

Zamislao napadne operacije 5. korpusa JNA

- U skladu s Direktivom 1. vojne oblasti zapovjednik 5. korpusa JNA general M. Uzelac odredio je nositelje i smjerove napada na zapadnu Slavoniju (Slika 3):
- na glavnom smjeru napada 5. korpusa JNA: Okučani – Pakrac – Daruvar – Velika Trnova, nositelj napada je 343. motorizirana brigada (343. mtbr.)
- na pomoćnom smjeru: Okučani – Kutina, nositelj napada je 16. motorizirana brigada
- na pomoćnom smjeru: Okučani – Nova Gradiška, nositelj napada je 329. oklopna brigada
- na jasenovačkom području nositelj napada je 11. partizanska brigada 10. partizanske divizije
- za pričuvu 5. korpusa JNA određena je 5. kozarska brigada, a njezino uvođenje u napadna djelovanja planirano je na smjeru prema Lipiku i dalje do linije Slovinska – Kovačica.

Provedba operacije

Za izvršenje ove operacije bilo je potrebno provesti mobilizaciju snaga iz područja sjeverozapadne Bosne. „*Peti korpus, početkom borbenih dejstava u Z. Slavoniji imao je 1400 aktivnih vojnika i oko 100 starješina*” (gen. Talić, 2019.). S mobilizacijom postrojbi zapovjedništvo 5. korpusa JNA sa sjedištem u Banja Luci počelo je 14. rujna 1991. mobiliziranjem 16. mtbr. „R” i 343. mtbr. „R” brigada, a zatim i ostalih jedinica u sastavu 5. korpusa JNA (*Ratni dnevnik 5. k. JNA*).

Po jugoslavenskoj doktrini postrojbe JNA klasificirale su se ovako: „A” klasa bile su popunjene od 60 do 100 % po ratnom ustroju i takve su bile spremne za brzu uporabu i bez provedene mobilizacije, postrojbe „B” bile su popunjene od 15 do 60 % i postrojbe „R” do 15 % (D. Marijan, 2012.). Klasifikaciju „A” imala je 329. okb. brigada u kojoj su bili vojnici na redovitom služenju vojnog roka.

Međutim, uslijed narušenih međunacionalnih odnosa i izgubljenog povjerenja u JNA na području sjeverozapadne Bosne mobilizaciji su se uglavnom odazvali samo srpski vojni obveznici. Hrvatski i bošnjački vojni obveznici nisu se odazvali, za što su imali i potporu najvećih političkih stranka tih dvaju naroda, HDZ-a i SDA-a. U Općini Prijedor na vlasti je bila koalicija SDA-a koja je odbila provesti mobilizaciju jer je vlasti Republike BiH nisu odobrile.

U Općini Prijedor, odakle se mobilizirala 343. brigada, 1991. živjelo je 113 000 stanovnika. Muslimana je bilo 49 000, Srba 47 000, Hrvata 6 000, Jugoslavena 6 000 i ostalih 5 000. Nacionalni sastav brigade odgovarao je nacionalnoj strukturi stanovništva (Bošnjaka 41,2 %, Srba 38,8 %, Hrvata 6 %, Jugoslavena 10 % i ostalih 2 %). Po popisu brojno stanje 343. „R” mtbr. bilo je 4 474, a mobilizaciji se odazvalo 32 %, odnosno oko 1 430 obveznika.

Neuspjela mobilizacija u Bosni Hercegovini i nedolazak planiranih snaga stvorili su u zapovjedništvu 5. korpusa JNA dvojbu o tome kako izvršiti dodijeljenu zadaću i kako rasporediti raspoložive snage. Kojim brigadama i s koliko snaga napasti na glavnom smjeru prema Virovitici, a s kojim snagama osigurati bokove prema Novskoj i Novoj Gradiški? Ako bi se većina snaga uputila prema Virovitici, postojala je opasnost da hrvatske snage napadnu

bokove i odsijeku glavne snage 5. korpusa JNA. (Upravo se to dogodilo u operaciji Bljesak 1995. – „*Zapadna Slavonija je pala greškom, a ta greška pripisana je generalu Čeleketiću*“, Nilsen, 247). Zbog toga je većina snaga 5. korpusa JNA usmjerena na bokove *Novska – Okučani i Okučani – Nova Gradiška*, što je značilo i veće angažiranje hrvatskih snaga na tim smjerovima. Zapovjednik 5. korpusa JNA odlučio je sa slabijim snagama s osloncem na pobunjene Srbe napasti prema Pakracu i Daruvaru, vjerujući kako će hrvatske snage u istočnoj Slavoniji biti brzo pregažene od 12. novosadskog korpusa i 1. proletherske gardijske mehanizirane divizije (1. pgmd.) JNA.

Od pristiglih ojačanja 5. korpusu 23. rujna 1991. stigla je bitnica višecijevnih lansera raketa 128 mm M-77 Oganj iz Vranja (55 vojnika, četiri lansera s dva b/k – 480 raketa), dok se 130. motorizirana brigada iz Smederevske Palanke svela na 280 ljudi koji su se odbili boriti, 29. rujna 1991. razoružani su i vraćeni kućama. Na Banovini je 544. motorizirana brigada pridodana Prvoj operativnoj grupi (OG-1). Jedino ojačanje koje je Banjalučki korpus dobio za zapadnu Slavoniju bila je 10. partizanska divizija (11. i 6. partizanske brigade), koja se bez jedne brigade vratila u sastav korpusa jer se vojnici nisu željeli boriti na Kordunu u sastavu 5. vojne oblasti (D. Marijan, 2012.). U ratnom dnevniku 5. korpusa JNA navedeni su brojni primjeri samovoljnog napuštanja položaja, slab moral kod nekih postrojbi i odbijanje zapovijedi zapovjednika.

Nakon što je 329. oklopna mehanizirana brigada „A“ klase (329. okbr.) JNA osigurala mostobran i stvorila uvjete ostalim snagama 5. banjalučkog korpusa za prelazak u zapadnu Slavoniju, zapovjednik 5. korpusa JNA usmjerio je njezine borbene aktivnosti prema Novoj Gradiški. Nedostajao im je jedan oklopni bataljun, koji se nalazio na području Plitvičkih jezera. Napadajući šire područje autoceste Zagreb – Beograd u području Nove Gradiške, brigada je planirala brzim prodorom probiti obranu hrvatskih snaga i spojiti se s nadolazećim snagama 1. gardijske divizije JNA iz istočne Slavonije. U dva tjedna teških borbi s hrvatskim snagama 329. okbr. zaustavljena je na crti *Pivare – Gorica – Medari – Cernička Šagovina*, pet kilometara od Nove Gradiške.

Napadi 16. mtrb. JNA ojačane oklopnim bataljunom (bilo je i 17 tenkova T-34 iz II. svjetskog rata), s jednim bataljunom 2. partizanske brigade TO-a iz Banja Luke bili su usmjereni na proširenje koridora prema Novskoj i Kutini i zaštititi

lijevog boka snagama na glavnom smjeru napadu prema Daruvaru. Hrvatske snage zaustavile s napade ove brigadne skupine na crti *selo Paklenica – motel „Jug“ na autocesti. Crta dodira snaga dalje se protezala u područje napada 10. partizanske divizije: selo Bročice – kanal Strug – Jasenovac.*

Na glavnom smjeru napada 5. korpusa JNA prema Pakracu i Daruvaru upućena je 343. mtbr. „R“ brigada, mobilizirana s 32 % vojnih obveznika pretežno srpske nacionalnosti iz općine Prijedor i šireg područja Potkozarja. Brigada je prešla rijeku Savu 20. rujna 1991. i nakon dva dana preuzela položaje TO-a srpskih pobunjenih snaga od sela *Dereza – Kusonje – Ševica – Bjelanovac – Subocka – Jagma – Bujavica do sala Bair* u širini od 34 kilometra i tu se bila zaustavila. U potpori 343. „R“ brigadi JNA nalazila se borbena grupa stacionirana u Okučanima iz sastava 265. mbrg. (235 vojnika) Bjelovar te treći bataljun 5. kozarske brigade iz Turjaka, koji je bio u potpori 343. brigade.

Ukupne snage 5. korpusa JNA na početku napadne operacije procjenjuju se na oko 10 000 vojnika mobiliziranih s područja Bosanske krajine. Na glavnome smjeru napada jačina tih snaga nije mogla biti veća od 3 000 vojnika.

Slika 4. Komunikacija preko pontonskog mosta na kanalu Strug

Iz filma Komšije: Lipik, Pakrac, Novska

Za potporu napadnoj operaciji iskorišten je cjelokupni gospodarski i politički potencijal sjeverne Bosne kako bi se snagama snaga 5. korpusa JNA omogućila borbena djelovanja i opskrba pobunjenog srpskog stanovništva u zapadnoj Slavoniji. Najvažnija komunikacija kojom su opskrbljivane snage 5. korpusa vodila je preko pontonskog mosta preko kanala Strug – Nova Sava na pravcu prema Novoj Varoši – Gradiška i Banja Luka.

Možda zvuči nevjerojatno, ali u knjizi generala Rudija Stipčića iz 1996. *Napokon smo krenuli* uopće se ne spominje 343. motorizirana brigada „R” JNA, koja je bila nositelj napada 5. korpusa prema Pakracu i Lipiku, odnosno prema Daruvaru. Zajednički nazivnik za sve snage na tom smjeru napada je 5. pješačka brigada (kozaračka), iako je samo 3. bataljun uspio biti mobiliziran i nalazio se u potpori 343. mtbr. JNA. Slično navodi i Andrić u *Raščlamba*, 2000.: „sastav neprijateljskih snaga: 5. prb iz 5. K, 1. bojna četnika dobrovoljaca „Beli orlovi”, 2 bojne TO domaćih četnika, 1/12 br TO Bučje i cca 1 ojačana brigada iz sastava 5. K u tijeku 11. i 12. mjeseca 1991”.

Zbrka nastaje i kod čitanja D. Marijana (str. 106) *Organizacije i djelovanje JNA i pobunjenih Srba u Zapadnoj Slavoniji*, kao i V. Vrbanac *Strategijska obrambena operacija*, 2021., str. 396, u razumijevanju snaga i ciljeva na glavnom smjeru napada 5. korpusa JNA. U početnom dijelu napada 5. korpusa JNA navodi se 14. partizanska brigada iz Vojvodine, što je netočno. U ratnom dnevniku 5. korpusa JNA navedeno je „24. listopada 1991. na područje zapadne Slavonije stigla 14. partbr. sa 1259 vojnika i 92 motorna vozila iz Zrenjanina i Kikinde. Brigada nije bila pripremljena za provođenje borbenih zadaća: „*sporo formirana, ljudstvo se nedovoljno poznaje, iz ravničarskog je predjela, nije u potpunosti završen ciklus obuke, nedostaje naoružanja, sredstva veze i dr.*” Zapovjednik 14. brigade JNA molio je nadređenog za razumijevanje prilikom dodjele borbenih zadaća i zatražio je pomoć u obuci.”

Zastoj napada 5. korpusa JNA na smjeru Pakrac – Daruvar – Virovitica nakon 22. rujna 1991. nastao je kao posljedica kolapsa glavnih snaga JNA na posavskom koridoru, na smjeru napada 1. gardijske proleterske mehanizirane divizije. Nakon raspada 2. gardijske brigade na posavskom koridoru (Lucić, 2015.) vojnom vrhu JNA postalo je jasno da se snage JNA za tjedan dana ne mogu probiti do Okučana, kao što se ni snage 12. novosadskog korpusa neće

moći spojiti s pobunjenim srpskim snagama na području Papuka. Uz to, do 22. rujna 1991. predajom 32. korpusa JNA u Varaždinu hrvatske snage došle su u posjed goleme količine opreme, oružja i teškog naoružanja 32. korpusa (varaždinskog) JNA.

Iako je vojni vrh JNA situaciju na lipičko-pakračkom bojištu smatrao povoljnom jer je „*prodor prema Pakracu za Hrvatsku kost u grlu*” (Jović, Dnevnik, 28. septembar 1991.), 5. korpus JNA nije imao dovoljno snaga i sposobnosti realizirati planirane ciljeve – *uništenje hrvatskih snaga u zapadnoj Slavoniji i presijecanje Hrvatske*. Nakon što su se 29. rujna 1991. predale i preostale snage 32. korpusa u Bjelovaru i Križevcima, koje su trebale biti u potpori snagama 5. banjalučkog korpusa, postalo je jasno da se zadaća dodijeljena 5. korpusu JNA u Direktivi 1. VO ne može izvršiti, odnosno da je propao i taj dio strategijskog plana JNA o presijecanju Hrvatske kod Virovitice. Kako je masovna mobilizacija vojnih postrojbi u Srbiji podbacila, što je bila katastrofa za JNA, a na posavskom koridoru raspale su se snage glavnog napora, daljnje angažiranje 5. korpusa JNA prema dodijeljenoj zadaći više se nije moglo provoditi. Vojnom vrhu postalo je jasno da JNA više nema snage prisiliti Hrvatsku na kapitulaciju te se odlučio za korigiranje strateškog planu napada JNA na Hrvatsku.

Plan Milana Uzelca, zapovjednika 5. korpusa JNA, *da okruži, razbije i razoruža hrvatske snage* ovisio je o napredovanju glavnih snaga iz Srbije, u prvom redu o napredovanju 1. pgmd. *posavskim koridorom*. Kolaps glavnih snaga 1. VO (vojne oblasti) JNA u istočnoj Slavoniji osujetio je i daljnje napadno djelovanje 5. korpusa JNA u zapadnoj Slavoniji. Tako dobro isplanirani vojni pohod propao je i na području zapadne Slavonije. Koji su novi ciljevi 5. korpusa? Što dalje?

U odnosu na velike snage koje je JNA koncentrirala u istočnoj Slavoniji, u zapadnoj Slavoniji na početku operacije zbog neodazivanja mobilizaciji, 5. korpus JNA nije imao dostatne snage, a time ni sposobnosti provesti tako veliku i zahtjevnu napadnu operaciju dodijeljenu u Direktivi 1. VO-a. Snage 5. korpusa JNA jedva su imale snage držati trokut Novska – Pakrac – Nova Gradiška, a nepregledna brdovita područja sjeverno od Pakraca ostala su u zoni odgovornosti Teritorijalne obrane (TO) zapadne Slavonije i raznih

četničkih skupina pristiglih iz Srbije i Bosne i Hercegovine. I sam Kadrijević kasnije priznaje: „*Nigdje se neuspjeh mobilizacije o kome sam govorio nije tako negativno odrazio kao na situaciju u Zapadnoj Slavoniji, od planiranih pet brigada, dobilo se samo ekvivalent jedne i po brigade, s tim što su i oni koji su stigli na front, u toku borbi ga napuštali.*” (Kadrijević, str. 109).

Na „*strategijski važnom sastanku*”, održanom u Beogradu 30. rujna 1991., Štaba Vrhovne komande JNA i glavnih zapovjednika skupina (OG 1-5) koji su provodili napadne operacije odustalo se od prodora oklopno-mehaniziranih snaga u dubinu Hrvatske, od smjenjivanja legalno izabrane vlasti Republike Hrvatske i od vojnog poraza oružanih snaga novostvorene hrvatske države. Odlučili su se nastaviti rat radi stvaranja kompaktnih cjelina prostora na kojima Srbi čine većinu ili su bili u većem broju. Novi ciljevi bili su: „*poraziti ustaške snage u Dalmaciji i Slavoniji, a zatim avio i raketnim vatrenim udarima po vitalnim objektima Hrvatske prisiliti vrhovništvo da omogući izvlačenje snaga (JNA) na liniji koja je omeđena ugroženim narodima. Sa snagama 5. korpusa (banjalučkog) na sadašnjim položajima organizirati duboku odbranu i sprečiti daljnje prodore ustaša, a zatim, osloncem na Krajinu, preći u ofanzivna dejstva. Od Štaba vrhovne komande je zatraženo ojačavanje 5. korpusa s novim snagama JNA.*” (Cokić, 2008., str. 258–268).

S novim, korigiranim planom, nastalim deset dana nakon donošenja Direktive 1. VO-a 5. korpus JNA izdvojen je iz sastava zapovijedanja 1. VO-a (vojne oblasti) i stavljen pod neposredno zapovijedanje Štaba Vrhovne komande JNA. Nakon smjena u zapovjedništvu 1. VO-a (Spirkovski, Silić) Štab Vrhovne komande JNA preuzeo je daljnje planiranje i vođenje napadnih aktivnosti u zapadnoj Slavoniji. Budući da spajanje 5. banjalučkog korpusa JNA sa snagama JNA iz istočne Slavonije više nije bilo moguće, težište borbenih aktivnosti usmjereno je na širenje i zaokruživanje okupiranih područja, etničko čišćenje područja od Hrvata i drugih nersba iz „srpske zemlje”, koju će pripojiti novoj srpskoj državi. U zapadnoj Slavoniji težište borbenih djelovanja bilo je na širenju okupiranih područja, odnosno osvajanju Pakraca, Lipika i Jasenovca te prelazak u obranu ispred Novske i Nove Gradiške. Novi napadi počeli su 3. listopada 1991. zauzimanjem sela Čagliča, stvarajući tako povoljniji oslonac za napad na Lipik (Monografija, 2022., str. 112).

„Извршити напад на правцу: Окучани-Новска, Пакрац-Новска и Бос. Дубица – Јасеновац са циљем: нанети усташама што веће губитке и очистити насељена места Пакрац, Липик и Јасеновац, заузећи повољне положаје за одбрану и дејство, учврстити се на достигнутим линијама и не дозволити продор усташама.”

Командант 5. корпуса Узелач 4. listopada 1991. у 10:00 сати доноси одлуку:

„Извршити напад на правцу: Окучани – Новска, Пакрац – Новска и Босанска Дубица – Јасеновац са циљем: нанјети усташама што веће губитке и очистити насељена мјеста Пакрац, Липик и Јасеновац, заузећи повољне положаје за одбрану и дејство, учврстити се на достигнутим линијама и не дозволити продор усташама.”

(исто, у *Ratnom dnevniku 5. korpusa JNA* за 5. 10. 1991.)

Задацие постројбама за напад, Ратни дневник 5. корпуса од 5. listopada 1991.:

- 329. окбр.; оvlадати линијом село Медари – село Драгалић – Гориче
- 343. мтбр.; извршити заузимање и чишћење рајона Липик и Пакрац у sadeјству снага ТО-а и заузећи повољне положаје западно од Пакраца и Липика
- 16. мтбр.; избити на линију села Телјиге – село Воћарича и обезбедити се с правца Кричко брдо, на који упутити дио снага
- 10 partd.; у току дана заузећи Јасеновац, дијелом снага обезбедити most на каналу Струг
- 6. partбр.; ангажира се између 11. и 16. пmtбр., а дејствује према Јасеновцу и Новској с југа
- КАГ (Корпусна арт. група); тежиште подршке имати на правцима села Горњи Рајић и Новска и по заhtеву команданта.

У ратном дневнику наведена је заповијед заповједника 5. корпуса о бомбардирању Новске касетним бомбама с два до четри авиона, а након тога према процјени 16. мтбр. поновити авионски напад. У тим авионападима смртно је stradало 11, а рањена су 23 бранитеља.⁴

Након десетак дана жестоким борби с хрватским снагама снаге 5. корпуса ЈНА заузеле су 8. listopada 1991. подручје Јасеновца (11. и 6. партизанска бригада), а 12. listopada 1991. двије трећине Липика и ушле у дио Пакраца. Хрватске снаге су до средине listopada успјеле зауставити напредовања непријатеља, а крајем listopada почеле су с нападима на непријатеља који прелази у одбрану.

Иако су непријатељске снаге имале голему предност у ватреној моћи (у топништву, оклопним снагама, у зрачној подршци), босански Срби нису успјели

⁴ Град Новска, Комеморативни skup у сјећање на жртве 4. listopada 1991. године.

ostvariti svoj prvi postavljeni operativni cilj – poraziti hrvatsku vojsku na području zapadne Slavonije i izbiti na mađarsku granicu. Isto tako ni u reduciranom planu nisu uspjeli zaokružiti područje SAO zapadna Slavonija i zauzeti pakračko-lipičko područje. Planovi o granici „Velike Srbije” u zapadnoj Slavoniji na rijeci Ilovi su propali. Krajem listopada 1991. hrvatske snage preuzimaju taktičku inicijativu, započinju s operacijama oslobađanja zapadne Slavonije i potiskivanja 5. korpusa JNA sa zapadnoslavonskog područja.

U analizama koje su uslijedile vojni vrh JNA uzroke neuspjele operacije presijecanja Hrvatske u zapadnoj Slavoniji vidio je u nedovoljnoj mobilizaciji, nedostatku morala i lošem operativnom djelovanju 5. korpusa JNA koji je samo *djelomično izvršio svoju zadaću* (Kadijević, 1993., str. 159). Međutim M. Talić, načelnik stožera 5. korpusa JNA, smatrao kako je „*krivnja ipak na glavnim snagama u istočnoj Slavoniji, jer one nisu izvršile svoju zadaću. Da je na vrijeme 12. korpus (novosadski) JNA, izvršio svoj zadatak i izbio u Daruvar, a 1. gardijska divizija u blizinu Nove Gradiške, ne bi bilo tako dugog, tako krvavog rata. A baš takve naredbe su postojale.*” (Krajiški vojnik od 6. 6. 1996., str. 7)⁵

Uzroci neučinkovitog operativnog djelovanja 5. korpusa JNA u provođenju napadne operacije presijecanja Hrvatske u zapadnoj Slavoniji mnogobrojni su: nedostatak planiranih postrojbi, odnosno neodazivanje hrvatskih i bošnjačkih vojnih obveznika pozivu za mobilizaciju u sjeverozapadnoj Bosni, nizak moral mobiliziranih postrojbi, samovolja i napuštanje položaja, zaoštavanje međunacionalnih odnosa u Bosanskoj Krajini, neusklađenost sustava zapovijedanja s teritorijalnom obranom (Monografija, 2022., str. 159), sve do dolaska novih mobiliziranih hrvatskih postrojbi nakon zauzimanja skladišta oružja i opreme 32. korpusa JNA (varaždinskog), koje su ojačale hrvatsku obranu na zapadnoslavonskom bojištu. Iako su snage 5. korpusa JNA krajem prosinca 1991. narasle na oko 20 000 vojnika (Marijan, 2016., str. 103) s 90 tenkova, 75 oklopnih borbenih vozila, više od 100 topova preko 100 mm i oko 70 teških minobacača 120 mm te desetak višecijevnih raketnih bacača (VBR) i uz zračnu potporu, hrvatske snage uspjele su prisiliti 5. korpus JNA na obranu i povlačenje.

⁵ Momir Talić u vrijeme napada na zapadnu Slavoniju bio je na dužnosti načelnika Štaba i zamjenik komandanta 5. korpusa JNA, a poslije postaje komandant tog korpusa. Haški sud (ICTY) optužio ga je za genocid, zločine protiv čovječnosti i ratne zločine u BiH.

Zauzimanje skladišta opreme i teškog naoružanja 32. korpusa JNA na području Varaždina i Međimurja utjecalo je na osvajanje vojarni u Koprivnici i Bjelovaru kao i u drugim krajevima Hrvatske, što je bilo presudno za opstanak i obranu Hrvatske u tom trenutku. Učinak te pobjede imao je velik odjek, a utjecao je na jačanje borbenog morala i spremnost ljudi za obranu Hrvatske.

Varaždinski 32. korpus, mobiliziran sa 100 % vojnih obveznika, imao bi 31 572 vojnika: stalni sastav činio je 16 % odnosno 5 117, a pričuvni sastav 84 %, odnosno 26 455 vojnih obveznika (*organizacijska struktura 32. korpusa JNA*). Toliko se ljudi moglo naoružati i opremiti iz njegovih skladišta. Na papiru 32. (varaždinski) korpus djelovao je vrlo moćno. Ono što nije završilo u hrvatskim rukama bili su vojni poligon Gakovo u grubišnopoljskoj općini, koji je oslobođen početkom studenog 1991., i oružje i oprema borbene grupe 265. mehanizirane brigade iz Bjelovara koja je s 235 pripadnika, 22 borbena vozila i tenkova 17. kolovoza 1991. bila je upućena u Okučane.

Dug je popis oružja i opreme koje se navodi u „Optužnici“ za osmoricu zapovjednika 32. korpusa bivše JNA u Varaždinu, koju je Vojni tužitelj uputio Vojnom sudu JNA u Beogradu 30. siječnja 1992.

U „Optužnici“ se navodi da je u vojarnama i skladištima samo u Varaždinu zarobljeno je 7 834 komada pušaka, 391 puškomitraljez, 76 mitraljeza, 23 000 ručnih bombi, 4 858 000 komada streljiva za pješačko naoružanje, 74 tenka T 55, desetak tenkova za posebne namjene (laki amfibijski tenkovi PT-76, tenkovi nosači mostova, tenkovi za izvlačenje), 71 oklopni transporter, sedam samohodnih haubica 122 mm „Gvozdika“, 12 samohodnih topova 90 mm, 12 top-haubica 125 mm, 18 haubica 155 mm, 12 haubica „NORA“ od 152 mm s potrebnim prijevoznim sredstvima, 4 VBR „OGANJ“ i četiri „Plamen“, oko 180 topova kalibra manjeg od 100 mm, više bitnica minobacača od 60, 82 i 120 mm i mnoštvo drugog teškog naoružanja s pripadajućim streljivom i protuoklopnih i protuavionskih raketnih sustava, mina, eksploziva i razne opreme korpusa. U skladištu Barutana, Nova Ves, nalazila su se dva i pol kompleta tenkovskog streljiva za 32. „A“ oklopnu mehaniziranu brigadu kojom je zapovijedao pukovnik Popov i oružje sa streljivom TO-a Varaždin.

U povijesti Domovinskog rata varaždinska pobjeda bila je jedna manja bitka. Međutim, učinak te pobjede za Hrvatsku i njezin opstanak bio je od presudnog značenja. Hrvatska je tada bila u velikoj opasnosti od presijecanja teritorija od strane srbočetničkih snaga i jugoslavenske armije, što bi značilo poraz,

kapitulaciju, pregovore i gubitak teritorija. Oružje i oprema varaždinskog 32. korpusa JNA bili su ključni za opremanje postojećih postrojbi na bojištima širom Hrvatske i za zaustavljanje napada srbočetničkih snaga. U trenutku pada varaždinskog 32. korpusa JNA hrvatske su snage imale samo jedan donekle ispravan tenk zarobljen u Gospiću. „Oružje i oprema koje je na tom području zauzeto omogućilo je sljedeće: razvoj hrvatske vojske je ubrzan, mi smo u narednih deset dana formirali novih 14 brigada, a postojeću 21 brigadu koje su uglavnom bile s jednom bojnom i neopremljene razvili smo na bojištu, jer smo mogli dati oružje ljudima.“ (gen. A. Tus – film „5 godina na braniku domovine“). I srpski analitičari priznaju: „Najveći uspeh hrvatske strane je blokada i osvajanje garnizona 32. korpusa u Varaždinu, jednog od najopremljenijih u JNA.“ (Dimitrijević, 2011.).

Napadna djelovanja 343. brigade 5. korpusa JNA na glavnome smjeru napada - lipičko-pakračko bojište

U skladu s Direktivom 1. Vojne oblasti, za operaciju u zapadnoj Slavoniji od 20. rujna 1991. zapovjednik 5. korpusa JNA M. Uzelac dodijelio je zadaću 343. motoriziranoj brigadi JNA na glavnome smjeru napada 5. korpusa JNA:

„... 343. mtrb sa 1/265 mtrb. i 3/5. Part.br TO i 2.od.TO „Sever“ napada na delu fronta: Novo Selo - Rajići pravcima: Rogulji - Pakrac - Daruvar - V. Trnova i Lipik - Gaj - Garešnica. U bližem zadatku u sadejstvu sa 16.mtrb razbiti neprijatelja na pravcima: Rogulji - Pakrac i Lipik - Gaj. Pakrac blokirati odgovaraјућim snagama. U sledećem zadatku energično produžiti napad dodeљenim pravcima i ovladati sa rejonima Toranj, Uљanik, Blagovoљevac i Garešnica, razbiti neprijatelja na pravcima napada i što pre ovladati sa linijom: Grbovac, Velika Trnova - Garešnički Brestovac - Garešnica - Kapelica, obezbeђujući se selo Rogoža. Delom snaga blokirati Daruvar. Podrжавati KAG - 5 i avijaciju - po zahtevu. Granica desno: Novo Selo - Piljanica, levo Medanovaц - Rogoža. Za spoj odgovoran komandant 343.mtrb. KM u Bijela Stijena a zatim po meri napredovanja“.

„... 343 mtrb sa 1/265 mtrb. i 3/5 part.br TO i 2. odredom TO „ Sever“ napadaju na dijelu fronta: Novo Selo – Rajići pravcima: **Rogulji – Pakrac – Daruvar – V. Trnova i Lipik – Gaj – Garešnica.**

U bližem zadatku u sadejstvu sa 16. mtrb razbiti neprijatelja na pravcima Rogulji – Pakrac i Lipik – Gaj. Pakrac blokirati odgovarajućim snagama.

U sljedećem zadatku energično produžiti napad dodijeljenim pravcima i ovladati sa rejonima Toranj, Uљanik, Blagorodovac i Garešnica, razbiti neprijatelja na pravcima napada i što prije ovladati sa linijom: Grbavac, Velika Trnova – Garešnički Brestovac – Garešnica – Kapelica, obezbeђujući se sa sela Rogoža. Delom snaga blokirati Daruvar. Podrжавati će ih KAG - 5 i avijacija – po zahtjevu.

Granica desno: Novo Selo – Piljanica, levo: Medanovaц – Rogož.

Za spoj odgovoran je komandant 343. mtrb. Komandno mjesto u Bijela Stijena, a zatim po meri napredovanja.”⁶

6 Monografija prijedorskih ratnih jedinica u odbrambenom – otadžbinskom ratu (1991. – 1995.), Prijedor, 2022., str. 111.

Nakon što se do 19. rujna 1991. završilo s mobilizacijom u Bosanskoj krajini zapovjednik 5. korpusa JNA general Uzelac za nositelja napada 5. korpusa na glavnome smjeru napada Okučani – Pakrac – Daruvar i osvajanje naselja Velika Trnava odredio je 343. brigadu „R”. Brigada (343. mtbr. „R”) ojačana je 3. bataljunom 5. kozarske brigade (5. part.br TO), borbenom skupinom iz sastava 265. mtbr. i lokalnim odredom TO „Sever”⁷ iz Okučana. Brojno stanje tih snaga na glavnom smjeru napada 5. korpusa JNA nije bilo veće od 3 000 vojnika pretežno srpske nacionalnosti mobiliziranih s kozaračkog područja.

Zadaća im je bila da u suradnji sa snagama 16. mtbr. JNA, koje su napadale u području Novske i zajedno s lokalnim srbočetničkim snagama uz potporu zrakoplovstva JNA u brzom napadu u trajanju od četiri do šest dana okruže, razbiju i razoružaju hrvatske snage u središnjem dijelu zapadne Slavonije.

Glavni cilj napada 343. mtbr. JNA bio je izaći na buduću granicu, odnosno osvajanje područja Velika Trnava i razmještanje snaga na liniji Grbavac – Velika Trnava – Garešnički Brestovac – Garešnica – Kapelica. Iz sustava teritorijalne obrane BiH izmještena je 5. kozarska brigada i pridodana 5. korpusu JNA. Njezino uvođenje u borbu planirano je u drugom dijelu operacije na području sela Imsovac – Stražanac, gdje bi u suradnji s 343. mtbr. pripremila obranu u području sela Slovinska – Kovačica.

Na glavnom smjeru napada 5. korpusa JNA nalazile su postrojbe mobilizirane od pretežno srpskog stanovništva iz Potkozarja, a najviše iz općine Prijedor: 343. motorizirana brigada i 3. bataljun 5. kozarske brigade.

U mobiliziranoj 343. mtbr. „R” brigadi na dan početka operacije bilo je 1 438 rezervista, odnosno 32 % od ukupno 4 474 vojnih obveznika. Sastav brigada uključivao je zapovjedništvo brigade sa stožernim postrojbama, četiri motorizirana bataljuna, divizion haubica 105 mm, laki divizion protuzračne obrane, mješoviti protuoklopni divizion, inženjerski bataljun, četru veze, vod ABKO i pozadinski bataljun (Monografija, 101). U 2. i 4. bataljunu odaziv mobilizaciji bio je 44 %, a na raspolaganju bilo je samo 33 % potrebnih motornih vozila. Nacionalni sastav brigade koji je krenuo u zapadnu Slavoniju: Srbi 74,7 %; Hrvati 10,4 %; Bošnjaci 9,6 % i ostali 5,3 %. Oko 20 % sastava brigade činili su nesrbi: Bošnjaci i Hrvati pokupljeni što na silu s radnih mjesta ili namamljeni na vojnu vježbu – rečeno im je da idu na

7 Marijan, Domovinski rat, Despot Ininitus, Zagreb, 2016., str. 112.

granicu Republike Hrvatske. Nakon godinu dana mnogi od njih stradali su u etničkom čišćenju na prijedorskom području od strane srbočetničkih snaga. (Dosije, 2021.). Brigadom je zapovijedao pukovnik Vladimir Arsić, a zamjenik i načelnik stožera bio je major Radmilo Zeljaja.⁸ Sa zapadnoslavonskog bojišta 343. brigada povlači se 30. listopada 1991. i ponovno je vraćena 8. studenog 1991. U novoj smjeni odaziv mobiliziranih Bošnjaka i Hrvata je „opao, jer se 99 % vojnih obveznika nije vratilo s odmora. Brigadi je pristupilo 516 dobrovoljaca srpske nacionalnosti.” (Monografija, 109). Porazi naneseni od strane hrvatskih snaga u prosinca 1991. utjecali su na još veće osipanje brojnog stanja, dezertiranja i pada borbenog morala brigade. Do tada su imali 30 mrtvih i više od 250 ranjenih, što je više od 10 %. Vojni stručnjaci smatraju⁹ kada stopa žrtava dostigne 10 %, uključujući mrtve i ranjene u postrojbi, to postrojbu čini nesposobnom za daljnje izvršavanje borbenih zadataka (NYT, 2022.).

5. kozarska brigada (5 part.br TO) mobilizirala se 18. rujna 1991., a izdvojena je iz sustava TO Bosne i Hercegovine i pridodana 5. korpusu JNA kao pričuva. Do 20. rujna 1991. odaziv vojnih obveznika mobilizaciji u 5. kozarskoj brigadi bio je 30 % uglavnom srpske nacionalnosti (Monografija, 177). Brigada se sastojala od tri pješačka bataljuna (bojne), bitnice od 82 mm, bitnice od 120 mm i postrojbe za potporu. Zbog slabog odaziva mobilizaciji brojno stanje 1. i 2. pješačkog bataljuna bilo je na razini satnije. Ukupno se mobilizaciji odazvalo oko 800 rezervista u rujnu 1991., koji su upućeni u zapadnu Slavoniju. „Brigada se okupila 18. 9. 1991. uz dosta problema. Muslimani su odbijali pozive za mobilizaciju i da idu preko Save...” (Kozarski vjesnik od 25. lipnja 1994.). U zapovjedništvu te brigade ostali su samo oficiri srpske nacionalnosti. Brigadom je zapovijedao pukovnik Pero Čolić.

U početku napadne operacije na zapadnu Slavoniju tehnička opremljenost i obučenosť 5. kozarske brigade nije osiguravala ni minimum uvjeta za vođenje borbenih aktivnosti. Kako je JNA dovlačila tehniku i borbena sredstva u područja pod nadzorom bosanskih Srba, tako se i 5. kozarska brigada

8 Fond za humanitarno pravo 2021. protiv njih je podnio kaznenu prijavu za počinjenje ratnih zločina u Prijedoru, koje su počinili pripadnici 343. mtbr. 1992. Po masovnosti to je drugi najveći masakr u ratu u Bosni, nakon genocida u Srebrenici.

9 The New York Times reports. „Pentagon officials say a 10 percent casualty rate, including dead and wounded, for a single unit renders it unable to carry out combat-related tasks.”

opremala naoružanjem i provodila obuku. Bez 3. bataljuna ostatci te brigade u Hrvatsku ulaze 5. listopada 1991. na područje sela Bodegraj. Prvi bataljun, u stvarnosti jakosti jedne satnije, sudjeluje u napadima sa 16. mtbr. JNA na selo Stari Grabovac.

Nakon dolaska u zapadnu Slavoniju do 25. rujna 1991. godine 343. brigada JNA zaposjeda komunikaciju Okučani – *Bijele Stijene* i položaje koji su već bili pod kontrolom TO-a „SAO zapadna Slavonija”: od sela Dereza – Kusunje – Šeovica – Bjelanovac – Subocka – Jagma – Bujavica do sela Bair u dužini od 34 km (Monografija, 85): 1. bataljun u području Šeovice prema Pakracu, 2. bataljun na pravcu Bair – Trokut – Lovska – Kukunjevac, 3. bataljun bio je razmješten u području Dereza do 17. listopada 1991. kada su njegovi pripadnici napustili položaje i otišli u Prijedor i 4. bataljun bio je razmješten u širem području Subocke. U Donjoj Subocki nalazio se i haubički divizion 105 mm, a u Kovačevcu Čagliškom laki divizion protuzračne obrane. Zapovjedno mjesto 343. brigade JNA nalazilo se u motelu Bijele Stijene u istome naselju uz prometnicu Okučani – Pakrac. Brojno stanje bataljuna bilo je 300 – 350 vojnika.

U sastavu 343. brigade kao pričuva 5. korpusa JNA nalazio se 3. bataljun 5. kozarske brigade angažiran na smjeru selo Benkovac – Bair – Lovska – Trokut – Korita – Lipik. Ostatak te brigade rijeku Savu prešao je 4. listopada 1991. U napadu na selo Stari Grabovac i Novsku sudjelovao je prvi bataljun (jačine satnije) uz potporu bitnice 120 mm smještene u području sela Vočarice pod zapovjedništvom 16. mtbr. JNA, a drugi bataljun (jačine satnije) nalazio se u selu D. Bogićevci u zoni obrane 329. okbg. Zapovjedništvo 5. pješačke (kozarske) brigade bilo je smješteno u Okučanima.

Na pakračkom bojištu, na glavnome smjeru napada 5. korpusa JNA, nalazile su se snage pobunjenih Srba općinskog štaba TO-a Pakrac s ukupno 1 730 ljudi, organiziranih u tri bataljuna: 1. pješački bataljun (sastava četiri pješačke satnije, ukupno 540 ljudi), 2. pješački bataljun (sastava pet pješačkih satnija, ukupno 740 ljudi) i 3. pješački bataljun (sastava četiri pješačke satnije, ukupno 450 ljudi) (Werhas M., 2021.).

Dolazak neprijateljskih snaga iz Bosanske krajine na lipičko-pakračko bojište dao je novi zamah neprijateljskim napadima. Od 24. do 26. rujna 1991. snage pakračkog odreda TO-a i snage 343. mtbr. JNA krenule su u napad na Pakrac i Lipik te blokirale izlaze iz grada. Blokiranje prometnica bilo je u Kukunjevcu,

Tornju, Batinjanima i Gornjoj Obriježi, a potpuna blokada prometnice bila je u području šume Zukava prema Daruvaru. Policijske snage iz Bjelovara uz pomoć domaćih postrojbi uspjele su iz smjera Daruvara, na potezu sela Badljevinina – Pakrac, ukloniti kamene prepreke kod šume Zukva i istjerati četnike kako bi se oslobodila prometnica i evakuirali bolesnici i bolničko osoblje iz pakračke bolnice.¹⁰ S njima je u Pakrac stigao i pukovnik Dragutin Andrić, koji je po zapovijedi načelnika Glavnog stožera HV-a od 28. rujna 1991. organizirao obranu Pakraca i Lipika, odnosno sektora Pakrac. Pakrac i Lipik 28. rujna branilo je oko 220 policajaca i satnija ZNG-a iz Pakraca. U zadnjim danima rujna hrvatske snage pojačane su s deset haubica, četiri tenka T 55 i dva borbena oklopna vozila. (Marijan D., 2016.).

Zapovjednik obrane grada Pakraca D. Andrić u *Raščlamba* od 29. rujna 1991. navodi: „Napadi na pakrački kraj od strane bivše JNA i pobunjenih Srba traju već peti dan. Tek su povremeno kratkotrajna zatišja, a osim Pakraca razaraju se Prekopakra, Filipovac, Lipik, Dobrovac, tj. mjesta iz kojih ZNG i hrvatska policija pružaju otpor četničkim pješačkim napadima. Neprijateljski tenkovi preko Brusnika stižu i na sjeverozapadnu stranu Pakračke gore, kod sela Omanovac, i ugrožavaju Badljevinu i Daruvar.” (*Raščlamba*, Andrić).

Šire područje Lipika i Pakraca branile su manje postrojbe sastavljene od lokalnog stanovništva iz okolnih mjesta i čuvale komunikacije važne za opskrbu i obranu Lipika i Pakraca. Do 30. rujna 1991. branitelji ZNG-a Pakrac bili su ustrojeni kako slijedi – vod Badljevinina oko 40; dva voda u Prekopakri oko 80; vod ZNG-a Lipik – 25, vod ZNG-a Dobrovac – 20; vod Poljana – 30 branitelja. Ove snage uz policijske snage u Pakracu čine okosnicu obrane općine Pakrac (*Raščlamba*, str. 11). Prohodne su bile samo komunikacije koje su vodile iz Prekopakre preko Batinjana prema Omanovcu i dalje prema Daruvaru, i od sela Batinjani – Ploštine – Brekinska – Gaj – Antunovac – Uljanik prema Kutini ili Bjelovaru.

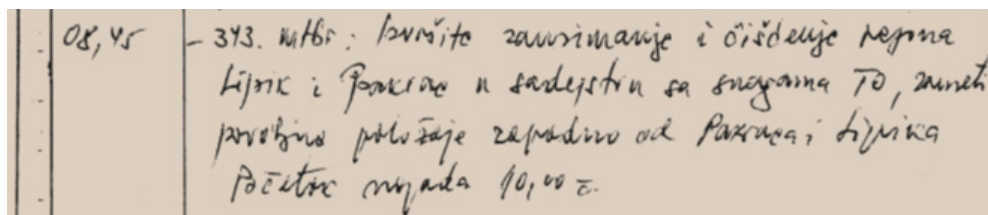
U razdoblju od 1. do 3. listopada 1991. (nakon zauzimanja vojarni JNA u Bjelovaru) obrana Pakraca ojačala se sa šest tenkova T 55 i bitnicom MB 120

10 Najhumanija akcija u Domovinskom ratu: u noći 29. i 30. rujna 1991. godine spašeno oko 270 pacijenata sa psihijatrijskog odjela pakračke bolnice, od kojih je 30 bilo nepokretnih. Bez ozljede je izvučeno iz bolnice i 20 liječnika i ostalog medicinskog osoblja koje je s bolesnicima provelo šest dana bez vode, hrane i lijekova pod stalnom topničkom paljbom. Navedenu akciju organizirali su i izveli pripadnici ZNG-a Prekopakra i interventnog voda ZNG-a Pakrac.

mm te drugim sredstvima potpore, što je obranu učinilo žilavijom i spremnom uzvraćati vatru po neprijatelju (*Raščlamba*, Andrić). Ovo je također značilo i moralnu potporu, ali je imalo i učinak u borbi s neprijateljskim oklopom i artiljerijskim snagama.

Na smjeru glavnog napada 5. korpusa JNA područje Lipika i Pakraca našlo se poput klina uvučeno u borbeni raspored neprijateljskih snaga. Neprijateljske snage planirale su okružiti hrvatske snage u Lipiku i Pakracu, presjeći im komunikacije, a zatim ih uništiti. Sudbina Vukovara nadvila se i nad ovim prostorima. Pakrac je u planovima lokalnih Srba trebao postati i glavno sjedište „SAO zapadne Slavonije“.

Pripremajući se za osvajanje Lipika, 3. listopada 1991. jedinice 343. mtbr. JNA zauzimaju selo Čaglić na prometnici Okučani – Lipik, u neposrednoj blizini Lipika. Zapovjednik 5. korpusa JNA Nikola Uzelac donosi 4. listopada 1991. odluku da u suradnji sa snagama TO-a Pakrac 343. mtbr. JNA napadne i zauzme Lipik i Pakrac:

08,45 - 343. mtbr.: Izvršite zauzimanje i čišćenje rejonu Lipik i Pakrac u sadejstvu sa snagama TO, zauzeti povoljne položaje zapadno od Pakraca i Lipika. Početak napada 10,00 z.

Naređenje načelnika 5. korpusa o osvajanju Lipika i Pakraca

343.mtbr.: izvršiti zauzimanje i čišćenje rejonu Lipik i Pakrac u sadejstvu sa snagama TO, zauzeti povoljne položaje zapadno od Pakraca i Lipika. Početak napada 10:00 časova.¹¹

-U jutarnjim satima 5. listopada 1991. snage policijske postaje Garešnica i Zbora narodne garde (oko 70 sudionika) krenule u čišćenje sela Toranj do Gornje Obriježi i dalje do Prekopakre. U toj borbenoj akciji probili su blokade na cesti i protjerali četnike iz sela Toranj. Postrojbe su nastavile s akcijom do Gornje Obriježi, a dio je nastavio prema Prekopakri. Zbog prekopane ceste u šumi kod Prekopakre dio postrojbe s oklopnim vozilima nije mogao nastaviti dalje i vozila su se vratila u selo Toranj. U večernjim satima postrojba

¹¹ Ratni dnevnik 5. korpusa JNA od 5. listopada 1991.

se povukla u svoju bazu (Čajsa, 66–67). Zapovjednik Čajsa navodi kako je sa zapovjedništvom obrane Pakraca imao dogovor da selo Toranj treba zaposjesti varaždinska bojna i osigurati ovo područje, ali se nije pojavila. Vjerojatno je u pitanju bila neka druga postrojba. Glavni stožer OSRH uputio je tek 25. listopada 1991. zapovijed 104. brigadi HV-a da pristupi osnivanju i opremanju jedne postrojbe veličine bojne koja bi mogla duže boraviti na bojištu u području Pakraca.

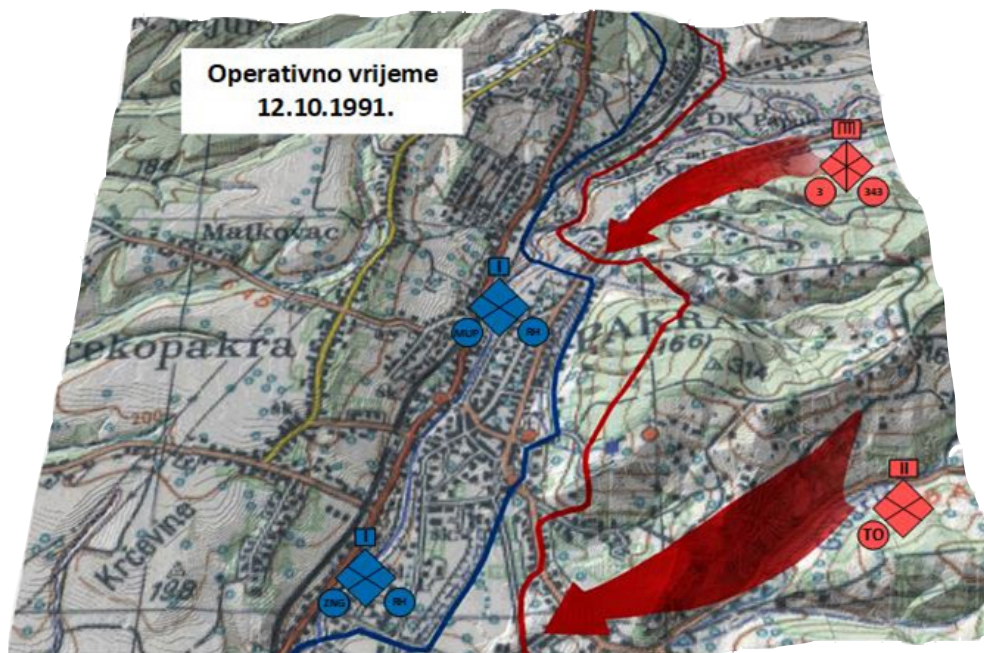
Međutim, u noći s 5. na 6. listopada 1991. srbočetničke snage TO-a Pakrac i pripadnici 343. brigade JNA (2. bataljun) počinju s napadima okruživanja i uništenja hrvatskih branitelja u Lipiku i Pakracu. U Monografiji na 11. stranici navodi se: „*Po donijetoj odluci prešlo se u napad i već 5. listopada 1991. 343. mtbr. s odredom TO Pakrac zauzela je selo Batinjane i došla do centra Pakraca.*” U jutarnjim satima 6. listopada 1991. zaposjedaju selo Toranj i blokiraju jedinu prolaznu cestu kod sela Batinjani, cestu spasa, jedini slobodni put koji je vodio iz okruženog Pakraca. Područje Lipika i Pakraca našlo u okruženju.

Ujutro 6. listopada 1991. neprijateljske snage (dva voda) na cesti u selu Batinjanima prema Kutini, koja je do tada bila prohodna, u zasjedi su ubili više ljudi koji su se vozili tom komunikacijom. Malobrojne snage s pakračkog područja krenule su u deblokadu te ceste. U pokušaju deblokiranja komunikacije poginuo je zapovjednik ZNG-a Pakrac Stjepan Širac i dvadeset drugih pakračkih branitelja (Horvat H., *U vihoru rata*).

Isti dan se iz Bjelovara upućuju policijske snage kako bi zajedno s braniteljima deblokirale grad. Prvi pokušaj deblokade u selu Gornja Obrijež zaustavljen je zbog istodobnog općeg napada srpskih snaga na Pakrac, Daruvar i Grubišno Polje. Zbog toga su se snage za deblokadu morale prebaciti na ta krizna žarišta (Zbornik radova, str. 181). U početku se smatralo da je riječ o skupini domaćih pobunjenih Srba koji su se vratili iz svojih baza u šumi Turkovača, iskoristili napuštanje položaja od dijela hrvatskih snaga i ponovno ih zaposjeli. Braniteljima je postalo jasno da je neprijatelj krenuo u napad širih razmjera.

I dok se malobrojne snage branitelja bore za očuvanje prolaza *cestom spasa* u Batinjanima, neprijateljske snage ojačane tenkovima uz topničku i zračnu potporu počinju napad na Pakrac i Lipik, probijaju obranu na više mjesta i dolaze do centra Pakraca s ciljem potpunog okruženja i uništenja snaga branitelja (Martinić, str. 63). Od 6. do 9. listopada 1991. neprijateljske snage blokirale su područje Pakraca i Lipika sa svih strana.

U Ratnom dnevniku 5. korpusa JNA od 7. listopada 1991. navodi se kako je Pakrac pao, a Lipik je pred osvajanjem. Zapovjednik 5. korpusa JNA bio je uvjeren da je obrana grada slomljena, pa prepušta lokalnim jedinicama TO-a Pakrac nastavak napada, odnosno čišćenje grada uz potporu Korpusne artiljerijske grupe (KAG) 5. korpusa i zrakoplovstva JNA. U protunapadu hrvatske snage su uspjele potjerati četnike iz grada.

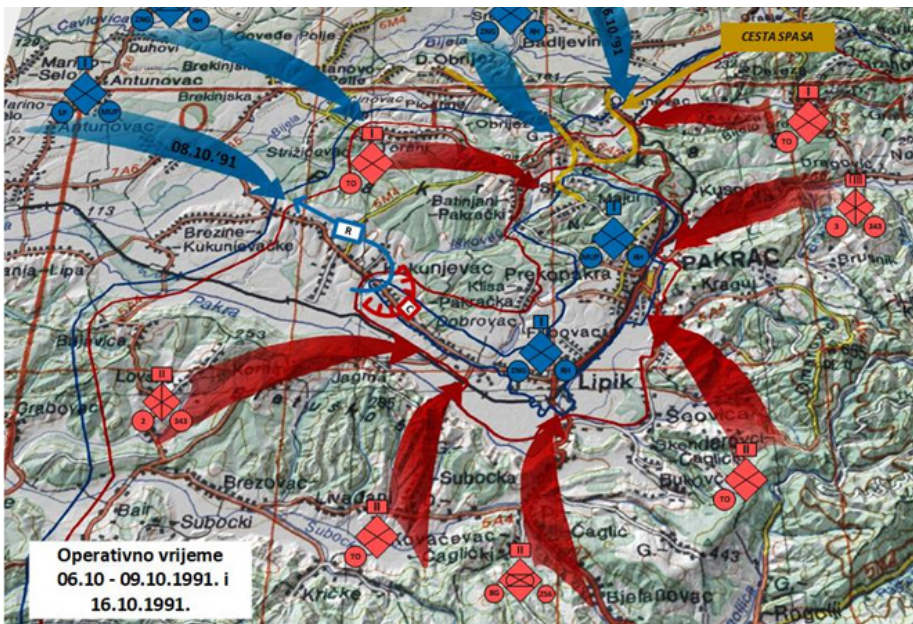
Slika 5. Napadi na Pakrac i crta dodira snaga

Izradili M. Kretić i I. Benković, HVU, 2024.

U Pakračku Poljanu 7. listopada 1991. tada dolazi pričuvna postrojba MUP-a, koju je predvodio Tomislav Merčep, sastavljena od izbjeglih Pakračana, Lipičana i dragovoljaca iz drugih krajeva Hrvatske. Postrojba jačine jedne satnije iz sela Antunovca kreće u pomoć braniteljima u Lipik i Pakrac i 8. listopada 1991. ulaze u Kukunjevac, ali se zbog neprekidne neprijateljske topničke paljbe i nemogućnosti prolaza čistine od ergele do staklenika kontrolira paljbom iz neprijateljskih uporišta u Jagmi i Subocki, vraća u

Poljanu. Tada neprijatelj ponovno zaposjeda Kukuljevac. Dana 9. listopada 1991. počeo je novi napad hrvatskih snaga kako bi se prekinulo okruženje pakračkog područja. Uz potporu dva tenka T-55 iz smjera Brekinska policijske snage iz Bjelovara probijaju barikadu na prometnici prema selu Toranj. U poslijepodnevним satima borbi se priključuje i postrojba pričuvne policije pod vodstvom Tomislava Merčepa i uz potporu tenkova razbija se pobunjenička crta i blokada na sjeverozapadnom dijelu Pakraca. Pobunjeni Srbi povukli su se u pravcu Dereze i Kukuljevca (Zbornik radova, 181). U protunapadu hrvatske snage uspijevaju osloboditi sela Toranj, Batinjane, Mali Banovac i Gornju Obrijež, doći do Pakraca i prekinuti okruženje, a pričuvne snage pojačale su obranu grada.

Daljnje oslobađanje pakračkog okruženja nastavljeno je 16. listopada 1991. kada su postrojbe 76. samostalnog bataljuna potisnule srpske snage iz mjesta Omanovac (Martinić, 63). U ovom protunapadu hrvatske snage uspjele su spriječiti opkoljavanje i okupaciju pakračkog područja, koji bi vjerojatno doživio sudbinu sličnu onoj grada Vukovara.

Slika 6: Područje Lipika i Pakraca u okruženju od 6. do 9. listopada 1991.

Izradili M. Kretić i I. Benković, HVU, 2024.

Dana 11. listopada 1991. branitelji Lipika uočili su dovođenje novih neprijateljskih snaga iz smjera Bijelih Stijena – Čaglič. Neprijatelj je 11. listopada 1991. premostio rijeku Pakru na ulazu u Lipik, na mjestu mosta koji su branitelji minirali nekoliko dana prije kako bi spriječili ulazak neprijateljskim tenkovima. Neprijateljski napad na Pakrac započinje iz smjera Kraguj – Japaga – Šeovica, a na Lipik iz smjera Čagliča i Donje Subocke uz potporu topništva.

U ranim jutarnjim satima 12. listopada neprijatelj zauzima dio Lipika južno od pruge. Oko 6 sati kolona tenkova i pješništvo prelazi prugu i kreće se Ulicom Marije Terezije prema centru. Branitelji u hotelu „Lipik” otvaraju vatru i zaustavljaju jedan dio kolone. Dio kolone koja se probila do centra sukobio se u žestokoj borbi s hrvatskim braniteljima, a dio kolone koja je zaustavljena kod hotela krenuo je Slavonskom ulicom i dolazi do benzinske pumpe na glavnoj prometnici.

„Žestoki sukobi oko Lipika i Pakraca. Naše snage imaju poginulih i više ranjenih. Odmetničke i četničke snage izvodile su napade uz podršku tenkova. Oštećen je jedan naš BVP, a drugi je onesposobljen. Četničke snage su dovožene prema Čagliču autobusima. U popodnevnim satima vodile su se ulične borbe u Lipiku. Uputili smo pomoć specijalne jedinice i 4 BVP. Dvije haubice 122 iz Daruvara podržavaju snage u Pakracu. Naša 4 tenka i 2 bvp u večernjim satima izbili su u Prekopakru i preko Obriježa.”¹²

Pobunjeni Srbi i JNA s tenkovima okupirali su veći dio Lipika, južno od prometnice Filipovac, i zauzeli selo Dobrovac. Branitelji hotela odolijevali su neprijatelju cijeli dan i noću se povlače na Tabor. Pred sam pad cijelog Lipika, navečer 11. listopada 1991., u pomoć braniteljima stiže skupina od tridesetak branitelja. Ponovno se vraćaju u neokupirani dio Lipika i organiziraju otporne točke, punktove od 5 do 6 branitelja uzduž glavne ulice. Sutradan JNA provodi dotad najjači napad na Lipik i probija se do centra grada, ali je uslijed pretrpljenih gubitaka neprijatelj zaustavljen (Skender B., YouTube).

Dana 12. listopada 1991. neprijatelj s pješništvom i tenkovima ulazi u Lipik i zaustavlja se nakon cjelodnevne bitke i protuudara domaćih branitelja usred Lipika. Branitelji Lipika imali su četiri mrtva i nekoliko teško ranjenih. Neprijatelj je imao oko deset mrtvih, jedan uništen tenk i još dva oštećena

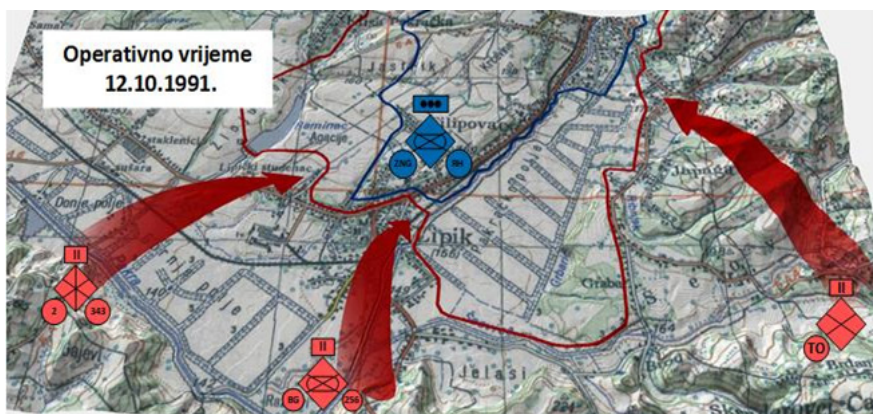
12 SVO, Zagreb, DOI OZ Bjelovar, Miroslav Jezerčić od 11. listopada 1991.

te jedan oštećeni oklopni transporter i uništeno zapovjedno vozilo. Zbog tih gubitaka stali su i nisu nastavili prema Filipovcu i Prekopakri te Pakracu. (Križan B.)

O žestini borbi neprijateljski komandant 343. mtbr. izvješćuje 12. listopada 1991. nadređeno zapovjedništvo: „... tuku me sa svih strana, u selu Batinjani je probijena obrana, u Lipiku se vode borbe prsa o prsa ... ako zadržimo Lipik, to će biti veliki uspjeh ... tražim potporu avijacije, tražim 3-4 tenka radi rušenja robne kuće i hotela u kojem se nalaze pripadnici ZNG...”¹³

U vremenu od 6. do 13. listopada 1991. vođene su dotad najteže borbe na lipičko-pakračkom bojištu kojima je cilj bio spriječiti okruženje i uništenje branitelja. Tih dana vodila se odlučujuća bitka za obranu Pakraca i Lipika, bila je to borba za život ili smrt. Spriječena je sudbina Vukovara prije Vukovara.

Crta dodira s neprijateljskim snagama (Slika 7) ostala je do 28. studenog 1991., kada započinje konačna operacija hrvatskih snaga za oslobađanje Lipika.

Slika 7: Neprijateljski napadi na Lipik

13 Ratni dnevnik 5. korpusa od 10. do 13. listopada 1991.

Selo Omanovac sjeverno od Pakraca oslobođeno je zajedničkim akcijama badljevačkog voda ZNG-a i novopridošle križevačke 3. bojne 117. brigade od 13. do 16. listopada 1991., koja je zaposjela oslobođene položaje. Nakon ovih borbenih djelovanja uspostavljena je nova crta dodira s 343. mtbr. od sela Dereza – Pakrac (*brdo Kalvarija*) – Lipik – Kukunjevac – Bujavica – Blanuše (Monografija, 112).

Obrana Pakraca pojačana je sa svime što je Operativna zona Bjelovar mogla poslati u pomoć. Mobilizirana je 12. listopada 1991. i 105. brigada iz Bjelovara, a 13./14. listopada dovedena je satnija iz 117. brigade HV-a

Robna kuća*Robna kuća**Slike 17. i 18.*

(Marijan D., 2016., str. 113), dio 54. samostalnog bataljuna iz Čakovca¹⁴ te druge postrojbe iz šireg područja.

Teške borbe i veliki gubitci utjecali su na moral i koheziju neprijateljskih snaga. „Sve do kraja mjeseca listopada 1991. 343. brigada JNA je svaki dan vodila ogorčene borbe sa pojačanim ustaškim snagama koje na sve načine pokušavaju da vrate Lipik, Pakrac i položaj na dominantnim kotama u rejonu Lovske, Trokuta, Baira i Bujavice. Moral jedinica sve više slabi, naročito u 3. bataljunu.“ (Monografija, 114).

¹⁴ Ratni dnevnik Vinka Horvata, poslije zapovjednika 54. Sb ZNG-a Čakovec. Na pakračko bojište u izviđanje 15. listopada 1991. otišao je jedan vod, a kasnije, po zapovijedi Andrića iz OZ Bjelovar, upućena je prva skupina 54. samostalne bojne ZNG-a Čakovec s ukupno 178 pripadnika. Borbena skupina je po Andrićevoj zapovijedi razmještena u području Gornji Obrijež – Batinjani – Mali Banovac sa zadaćom izviđanja i napada na Mali Banovac i selo Toranj. Dana 27. listopada 1991. 54. Sb. ZNG-a Čakovec sudjeluje u napadu na selo Toranj, uz podršku dvaju tenkova 105. brigade iz Bjelovara.

Dana 17. listopada 3. bataljun 343. brigade s oko 300 vojnika napustio je svoje položaje u Derezi i otišao prema Prijedoru. Kasnije je 3. bataljun rasformiran. Vjerojatno ih je napad hrvatskih snaga 16. listopada 1991. iz Badljevine i Donje Obriježi u selu Omanovac natjerao na povlačenje prema Derezi, nanijevši im teške gubitke (*Raščlamba b/d*, 2000., str. 14). Borbe vođene na lipičko-pakračkom bojištu u rujnu i listopadu 1991. učinile su ga jednim od najtežih bojišta na hrvatskom ratištu (*Battlegrounds*, sv. II, str. 218).

Pogoršavanje međunacionalnih odnosa u Općini Prijedor, defetizam i bojkot odlaska u borbu (npr. 20 vojnika odbilo se boriti u Lipiku) nagrizli su moral brigade i doveli u pitanje njezinu učinkovitost. U to vrijeme još se oko 20 % Bošnjaka i Hrvata nalazilo u sastavu brigade. Zapovjedništvo 5. korpusa JNA odlučilo je krajem listopada 1991. zamijeniti 343. mtbr. i 5. kozaračku brigadu pristiglom 14. prtb. JNA iz Zrenjanina i Kikinde (Monografija, 2022., str. 114).

Međutim, nakon oslobođenja tih područja nije bilo dostatnih hrvatskih snaga koje bi ga zaposjele i nadzirale. Područje Pakračkog gorja između sela Kukunjevca i sela Dereza i Kusonja šumovito je i brdovito, prostorno obuhvaća oko 40 km². Za nadzor i obranu tako velikog oslobođenog teritorija hrvatski branitelji nisu imali dovoljno snaga, a u prazna mjesta (selo Kukunjevac, Toranj) ponovno su ušle srbočetničke snage i opet prijetile okruženjem Pakraca i Lipika. Kroz to nenaseljeno, šumovito i brdovito područje postojao je koridor kojim su se služili pobunjenici između jakih pobunjeničkih uporišta sela Dereza i Kukunjevca, koji je vodio preko sela Gornja Obrijež, Batinjani i Toranj. Krajem listopada i početkom studenog 1991. na to područje dolazi mobilizirana 104. brigada ZNG-a iz Varaždina s više od tisuću mobiliziranih branitelja. Time je područje stavljeno pod nadzor hrvatskih snaga, koridor je prekinut i prestala je opasnost od opkoljavanja Pakraca.

Dolaskom zime boravak branitelja na položajima postajao je sve teži, a vremenski uvjeti su se počeli pogoršavati. Noći su postale hladnije, a temperature su se spuštale ispod nule. Položaji za obranu s objektima za preživljavanje uređivani su uz stalne topničke napade neprijatelja. Domicilne hrvatske snage koncentrirale su se na obranu Lipika i Pakraca, a pristigle postrojbe kontrolirale su prometnice i provodile nadzor šireg područja.

Dolaskom i razmještanjem novih postrojbi iz drugih područja Hrvatske s

jačim i suvremenijim oružjem u zaleđu prvih borbenih linija 76. bataljuna i pakračke policije započele su i pripreme za napade na neprijatelja.

Glavni stožer HV-a, uvidjevši da su neprijateljske snage na zapadnoslavonskom bojištu sastavljene od većeg broja rezervista i raznih četničkih dobrovoljačkih skupina ipak slabije u odnosu na snage u istočnoj Slavoniji, donosi odluku o pokretanju oslobađanja zapadne Slavonije. „*Vojna operacija oslobađanja zapadne Slavonije je planirana i pripremana sredinom listopada u zapovjednom centru Operativne grupe Posavina kao dio plana Glavnog stožera za oslobađanje zapadne Slavonije. Plan je predan meni, kao načelniku Glavnog stožera, 25. listopada 1991. i odobren.*” (A. Tus, str. 62). Zaustavljanje snaga JNA u području Vukovar – Vinkovci – Osijek omogućilo je oslobađanje zapadne Slavonije.

Napadna operacija hrvatskih snaga ORKAN-91 započela je u 6:00 sati 28. listopada 1991. i provodila se neprekidno u nekoliko faza sve do stupanja na snagu Sarajevskog primirja 3. siječnja 1992. U sklopu ove opće operacije oslobađanja zapadne Slavonije slijedile su manje napadne operacije po pojedinom područjima nazvane *Otkos-10, Papuk-91, Orada, Maslačak, Alfa...*

„*Prva uspješna oslobodilačka operacija Oružanih snaga Republike Hrvatske u Domovinskom ratu bila je na pakračko-lipičkoj bojišnici, a izvedena je 30. listopada 1991. kada su snage 2. satnije 1. bojne (varaždinske) 104. brigade ZNG-a i tenkovskog voda 105. brigade ponovno zaposjele selo Toranj i time zaštitile prometnicu „cestu spasa” koja je iz Pakraca kroz Prekopakru i Omanovac vodila prema Daruvaru, odnosno iz Pakraca što je vodila kroz sela Batinjani, Ploštine, Brekinska, Gaj, Antunovac prema Kutini i Bjelovaru. Iako su branitelji na položajima u selu Toranj, slobodnom dijelu Lipika i Pakraca bili izloženi svakodnevnim napadima i granatiranju iz okolnih brda i naselja pod kontrolom četnika i JNA, crta obrane više se nije pomaknula.*” (Mijatović A., str. 249).

U operaciju oslobađanja zapadne Slavonije načelnik GS HV-a Antun Tus uključio je i varaždinsku 104. brigadu ZNG-a. Nakon što je iz Glavnog stožera HV-a 25. listopada 1991. upućena zapovijed 104. brigadi HV-a da *pristupi osnivanju i opremanju jedne postrojbe veličine bojne koja bi mogla duže vrijeme boraviti na bojištu u području Pakraca*, dana 31. listopada 1991. zapovjedništvo brigade primilo je novu zapovijed o mobiliziranju cijele brigade i da ona

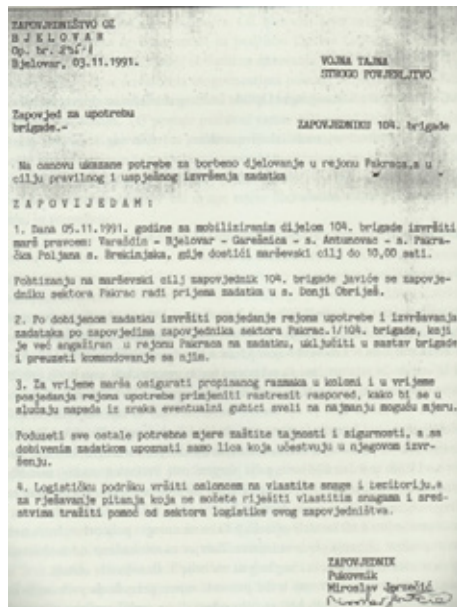
zaposjedne šire područje Pakraca.¹⁵

Zapovijed o upućivanju 104. brigade na pakračko bojište

Zapovjednik 104. brigade 4. studenog od zapovjednika obrane sektora Pakrac pukovnika Dragutina Andrića dobiva zadaću koja naselja treba zaposjesti. U isto vrijeme provodi se mobilizacija vojnih obveznika na području Novog Marofa, Ivanca i Varaždina.

Dana 5. studenog 1991. varaždinska 104. brigada s više od 1 200 mobiliziranih branitelja razmjestila se na širem području Lipika i Pakraca. Tako je šumovito i brdovito područje Pakračkog gorja između sela Kukunjevca i sela Dereza i Kusionja, koje prostorno obuhvaća oko 40 km², stavljeno pod nadzor 104. brigade ZNG-a. Širina zone odgovornosti brigade bila je 8 do 10 kilometara, a po dubini 3 do 5 kilometara. Koridor između jakih pobunjeničkih uporišta sela Dereza i Kukunjevca, kojim su se služile četničke snage kako bi blokirale prometnice, terorizirale stanovništvo i postavljale zasjede, a koji je vodio preko sela Gornja Obrijež, Batinjani i Toranj, zaposjele su hrvatske snage. Opasnosti od opkoljavanja područja Lipika i Pakraca više nije bilo.

Međutim, Glavni stožer HV-a odlučio je izmjestiti varaždinsku 104. brigadu 5. studenog 1991. u istočnu Slavoniju. Zapovjednik Operativne zone Bjelovar

Zapovijed o upućivanju 104. brigade na pakračko bojište

Zapovijed za izmještanje 104. brigade ZNG-a od 5. studenog 1991

„Snage 104. brg. Varaždin u toku dana 5. 11. 1991. pripremiti za pokret. Gotovi bataljun (s dijelom zapovjedništva brigade) u toku noći 5./6. 11. 1991. organizirano prebaciti na područje Valpova, Donjeg Miholjca, Našica i razmjestiti u područje s. Črnkovići, s. Marijanci, s. Radikovci. Ostali dio brigade također ubrzano dovesti na to područje i staviti pod zapovijedanje OZ Osijek. Naredno zapovjedno mjesto 104. brg. u području s. Kučanci.“

¹⁵ Monografija 104. brigade HV-a, 1994., str. 28.

brigadir Jerzečić odmah je zatražio od načelnika Glavnog stožera HV-a ostanak varaždinske brigade jer bi „... odlazak 104. brigade imao za posljedicu gubitak Lipika i Pakraca, jer nema drugih snaga koje bi je mogle zamijeniti, a o bilo kakvim ofanzivnim aktivnostima izlišno je govoriti, jer su sve snage već vezane u djelovanjima s nadmoćnim neprijateljem.”¹⁶ Zadržavanje 104. brigade na pakračko-lipičkom bojištu poslije se pokazalo kao dobra odluka.

U tim presudnim trenucima za opstanak Hrvatske na područje zapadne Slavonije u jesen i zimu 1991./1992. mobilizirano je oko 7 000 branitelja iz varaždinskog kraja koji su u smjenama dolazili i sudjelovali s drugim hrvatskim snagama u zaustavljanju i potiskivanju neprijateljskih snaga iz zapadne Slavonije. Time su i pripadnici 104. brigade ZNG-a iz varaždinskog kraja dali svoj doprinos u porazu srbočetničkih snaga i slomu velikosrpske politike (VTV Televizija, 2006.).

16 Dopis Miroslava Jerzečića od 6. studenoga 1991. načelniku GS HV-a Antunu Tusu.

Zaključak

U Kadijevićevu strateškom planu pohoda JNA na Hrvatsku u jesen 1991. zauzimanje Slavonije bilo je presudno za slamanje i prisiljavanje Hrvatske na pregovore kao poražene strane. Ključno područje koje je JNA željela što prije zauzeti u početnom dijelu napadne operacije bilo je osvajanje zapadne Slavonije. Napad 5. korpusa JNA na zapadnu Slavoniju pravcem Gradiška – Pakrac – Virovitica i izlazak na mađarsku granicu imao bi presudni utjecaj na cijelu napadnu operaciju i brzi završetak rata, odnosno vojni i moralni poraz Hrvatske.

Prije pokretanja velike napadne operacije velikosrpskih ideolozi, emisari iz Srbije i JNA u ljeto 1991. na području zapadne Slavonije uspjeli su potaknuti pobunu srpskog stanovništva koja je eskalirala u otvoreni oružani sukob protiv hrvatske države. JNA ih je opremila i naoružala kako bi se mogli suprotstaviti hrvatskim snagama do dolaska jedinica JNA. Vojni vrh JNA povjerio je 5. korpusu sa sjedištem u Banja Luci zauzimanje zapadne Slavonije.

Zadaća 5. korpusa JNA bila je napasti Slavoniju iz smjera Banja Luke, preko Nove Gradiške i Okučana u suradnji sa snagama pobunjenih Srba, zauzeti područje Pakraca, Daruvara, Virovitice i izići na granicu Mađarske, odnosno odvojiti Slavoniju od središnje Hrvatske. Presijecajući teritorij Hrvatske prekinula bi se i logistička potpora hrvatskim snagama u istočnoj Slavoniji, olakšavajući time prodor jugoslavenskoj vojsci iz Srbije prema Zagrebu i Varaždinu, sve do granice sa Slovenijom.

Vojni zapovjednici JNA i ratni huškači poticali su Srbe u Bosanskoj krajini na odlazak u zapadnu Slavoniju. Vojnim obveznicima govorili su: „*Mi idemo u borbu za zaštitu srpskog naroda u Slavoniji.*“, „*Prijedor se brani u zapadnoj Slavoniji.*“... Mobilizirani pripadnici 5. korpusa JNA s područja Bosanske krajine došli su u zapadnu Slavoniju protjerati, ubijati i oružano se obračunati s Hrvatima na njihovoj zemlji, otimati im imovinu kako bi *obranili ugroženi srpski narod i očistili Lipik i Pakrac od hrvatske paravojske*. Zadojeni mržnjom prema svemu hrvatskom, kao da su bili izašli iz vremena Drugog svjetskog rata, nazivali su Hrvate ustašama i poručivali kako za branitelje nema milosti, kako ih čeka duboka jama, činili su zločine koje je teško opisati i nemoguće razumjeti. Teške borbe u zapadnoj Slavoniji ostavile su dubok i

trajan ožiljak na odnosima Srba i Hrvata. Bitka za Slavoniju kulminirala je u zapadnoj Slavoniji. Na glavnom naporu 5. (banjalučkog) korpusa JNA, na lipičko-pakračkom bojištu, hrvatskim snagama prijetila je sudbina Vukovara prije Vukovara. Hrabrost i odlučnost malobrojnih hrvatskih snaga, a poslije pristiglih novih mobiliziranih postrojbi iz sjeverozapadnog dijela Hrvatske, uspjelo se zaustaviti napade 5. korpusa (banjalučkog) JNA i spriječiti osvajanje Pakraca, Daruvara i proboj do Virovitice, odnosno presijecanje Hrvatske i odvajanja Slavonije od središnje Hrvatske. Iako su neprijateljske snage imale golemu prednost u vatrenoj moći – oklopnim snagama, topništvu i zračnoj potpori – pripadnici 5. korpusa JNA, uglavnom bosanski Srbi, angažirajući cjelokupni gospodarski i politički potencijal sjeverne Bosne, nisu imali dovoljno snaga ostvariti postavljeni operativni cilj – *poraziti hrvatsku vojsku na području zapadne Slavonije i izbiti na mađarsku granicu*. Isto tako ni u reduciranom planu snage JNA i pobunjeni Srbi iz zapadne Slavonije nisu uspjeli zaokružiti područje srpske „SAO zapadne Slavonije” i poraziti hrvatske snage na lipičko-pakračkom bojištu. Planovi o granici „Velike Srbije” na rijeci Ilovi propali su u zapadnoj Slavoniji.

U to teško vrijeme borbe za opstanak Hrvatske, u uvjetima embarga, kada nije nam bilo dopušteno kupiti suvremeno oružje za obranu, Hrvatska je ostala sama, a njezin opstanak ovisio je o osvajanju skladišta oružja i opreme JNA na teritoriju pod hrvatskom kontrolom.

Predaja hrvatskim snagama varaždinskog 32. korpusa JNA, kao jednog od najopremljenijih, s kompletnom opremom i oružjem, podigao je moral branitelja i spremnost za obranu Hrvatske.

Napore 5. (banjalučkog) korpusa JNA da presiječe Hrvatsku od Save sve do mađarske granice, kako bi se osigurala kontrola nad Slavonijom, osujetile su hrvatske snage herojskim otporom na glavnom smjeru napada 5. korpusa JNA, na lipičko-pakračkom bojištu, s oružjem i opremom koje je osvojeno u vojarnama 32. (varaždinskog) korpusa JNA.

Oružje i oprema iz skladišta omogućila je mobiliziranje novih postrojbi hrvatske vojske, koje su ojačale obranu, a zatim preuzele taktičku inicijativu i počele s operacijama oslobađanja i potiskivanja 5. korpusa JNA sa zapadnoslavonskog područja.

Literatura

Bojna Frankopan – monografija, Grafocentar, Zagreb, 202.

B. Magas & I. Zanic, *The War in Croatia and Bosnia-Herzegovina 1991-1995*, London, 2001

CIA, (2002.) *Balkan Battlegrounds: A Military History of the Yugoslav Conflict, 1990-1995, Volume I*, 2002.

CIA, (2005.) *Balkan Battlegrounds: A Military History of the Yugoslav Conflict, 1990-1995, Volume II*, 2005.

Cokić J. (2008.) *Početak kraja*, Srpska Knjiga Ruma, 2008.

Dimitrijević B. (2011), *Neuspela intervencija, Upotreba oklopnih jedinica JNA u ratu u Hrvatskoj 1991. 2011.*, <http://www.srpskioklop.paluba.info/intervencija/tekst.html>

Dimitrijević B. (2006) *Jugoslovensko ratno vazduhoplovstvo 1942 – 1992.*, Beograd, 2006.

Dokumenti ICTY u Den Haagu: Ekspertski izveštaj tima za vojne analize za predmet IT-95

Dokumenti ICTY u Den Haagu: Predmet Mrkšić i drugi, Dokazni predmet br. 501

Dosije (2021) Dosije: 43. motorizovana brigada VRS u Prijedoru

Jović B. (2003.) *Dnevnik (1991) Izjava na osnovu pravila 89 (f) Hag.*

Hrastović I.(2007), *Zauzimanje vojarni JNA u Varaždinu i predaja 32. varaždinskog korpusa JNA.*

Hebrang A., (Intervju), *Intervju Bujica s Andrija Hebrang (pristup, 28. 11. 2023.)*

https://www.youtube.com/watch?v=NEM6aNgrcWE&t=1410s&ab_channel=BujicaZ1TV

Horvat Hrvoje, *U vihoru rata*, (2018.)

<https://crnemambe.hr/crne-mambe/stalne-rubrike/ratovi/u-vihoru->

rata/6217-6-listopada-1991-bitka-za-batinjane-domoljubni-portal-cm-u-vihoru-rata.

Ivančić Z. I. (2020), *Bitka za Batinjane.*, <https://identitet.hr/bitka-za-batinjane/>

Kjell Arild Nilsen (2007), Milošević u ratu i u Haagu – Dokumentacija, Svjedočenje šefa KOS-a generala A. Vasiljevića 2003.

Kadijević, V.(1993.) *Moje viđenje raspada: Vojska bez države*, Beograd, Politika,1993.

K. Nikolić & V Petrović,(2018) *Rat u Hrvatskoj, Dokumenta Predsedništva SFRJ*, Tom III, (avgust-oktobar 1991), Beograd.

Komšije (2017.) Lipik, Pakrac, Novska, <https://www.youtube.com/watch?v=qtqFTLgdyos&t=108s>

Kostanjevac M. (2022) *Umirovljeni pukovnik HV-a o nepoznatim detaljima pada" Barutane: "Stalno smo bili na nišanu"*, Varaždinske vijesti.

Križan & Benković, (2009) *Poginuli branitelji u Domovinskom ratu Pakrac – Lipik 1991.-1995.*

Križanić F. *Dnevnik rata, Ludbreg u Domovinskom ratu*, 2016.

Lučić R. (2018) *Dead heroes and living deserters: the Yugoslav People's Army and the public of Valjevo, Serbia, on the verge of war 1991.*, Cambridge University Press: 20 November 2018.

lpbr-Prnjavor, (2019.) *Borbeni put 1.lpbr Prnjavor 1991.-1996.* , <https://lpbr-prnjavor.info/general-momir-talic-o-1-lpbr-prnjavor/>

Marijan D, *Zamisao i propast napadne operacije JNA na Hrvatsku u rujnu 1991.* Zagreb , 2012.

Marijan D.(2016), *Domovinski rat, Despot Infinitus*, Zagreb 2016.

Nadzor A., *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih*, Zagreb, 2011.

Marinko I., Čajsa (2022): *Policijska postaja Garešnica u Domovinskom ratu 1991.-1996.*

Martinić J.N. (2014) *Doktorski rad, Oslobodilačke operacije hrv. snaga u zap. Slavoniji u jesen i zimu 1991./1992.*

Mijatović, A. (2011.) *Otkos-10*, Udruga dragovoljaca i veterana Domovinskog rata RH, HMDCDR, Zagreb, 2011.

Monografija (2022) Monografija prijedorskih ratnih jedinica u odbrambenom -otađbinskom ratu (1991.1995), Prijedor.

Narodna Armija (1991): *Ponovljene ratne slike*, broj 2725, od 22. kolovoza 1991.

NYT (2022.) The New York Times, *As Russian Troop Deaths Climb, Morale Becomes an Issue, Officials Say*, March 16, 2022., <https://theweek.com/russo-ukrainian-war/1011407/ukrainian-forces-and-volunteers-handed-putin-one-of-his-most> (od 18. 3.2021. g.).

“Optužnica” (1992), Optužnica za osmoricu zapovjednika 32. korpusa bivše JNA u Varaždinu, Vojni tužitelj potpukovnik mr Momir Koprivica uputio Vojnom sudu u Beogradu 30. 1. 1992.

Raguž J. (2016) *Ustrojavanje i raspad teritorijalne obrane Srpske autonomne oblasti (SAO) zapadne Slavonije 1991.*

Radić A. (2020) *The Yugoslav Air Force in the Battles for Slovenia Croatia and Bosnia & Herzegovina 1991-1992: Volume 1.* 2020.

Raščlamba (2000), *Raščlamba b/d na pakračko-daruvarskom području*, VI ZP OS RH, Varaždin, lipanj 2000.

Ratni dnevnik 5. Korpusa JNA za period 18.8. do 7. 12. 1991.

Rukljić I. (1994) *104. brigada HV*, Varaždin 1994.

Srbi u BiH, (2017) *Kratki pregled ratnog puta 43. pmtbr*, <https://srbiubih.com/jaci-od-sudbine-kratak-pregled-ratnog-puta-43-pmtbr/>

Skender B. (2024) *Otkos/Orkan/Papuk - Propast projekta Velike Srbije 5/7. Alfa d.o.o.*, <https://www.youtube.com/watch?v=3kfjdF22OSE>

Srbi u BiH (2017) *Jači od sudbine: kratak pregled ratnog puta 43. pmtbr*, <https://srbiubih.com/jaci-od-sudbine-kratak-pregled-ratnog-puta-43-pmtbr/>

Stipčić R, (1996) *Napokon smo krenuli.*, Sveučilišna tiskara Zagreb 1996.

Tus Antun, (2000) *The War in Croatia and Bosnia-Herzegovina 1991-1995.*

Udruga branitelja Lipika 1991. (2021), Prvi masovni napad na Lipik dogodio se 12. listopada 1991. godine, <https://ub-lipika-1991.hr/hr-hr/Vijesti/details/prva-okupacija>

Vrbanac V. (2021) Strategijska obrambena operacija 1991/92. Osijek, 2021..

VTV Televizija, (2006) 104. brigada HV, 5 godina na braniku domovine, <https://www.youtube.com/watch?v=oDOwS2E1Oo8>

Zbornik radova, (2019) Zapadna Slavonija u Domovinskom ratu 1991. Zagreb, 2019.

Zlatko Virc; (2011) *109. brigada na vratima Hrvatske: (1991.-1992.)*, Zagreb-Vinkovci, 2011.

Werhas M (2021), *Genaza, ustroj i nestanak tzv. „Srpske vojske Krajine“*, doktorski rad.

The attack of the 5th JNA Corps on Western Slavonia in the autumn of 1991.

Abstract

In the strategic plan of the Yugoslav People's Army (JNA) attack on Croatia in 1991, the most important role was assigned to the 5th (Banja Luka) JNA Corps. Its task was – relying on the rebel and armed Serbian population in Western Slavonia – to attack Croatia from northwestern Bosnia in the direction of Gradiška–Pakrac–Virovitica, to separate Slavonia from central Croatia and to cut off logistical support to the Croatian forces defending Eastern Slavonia in order to facilitate the Yugoslav army's breakthrough from Serbia towards Zagreb and Varaždin, all the way to the border with Slovenia. Had the 5th Corps reached the Hungarian border, Croatia would have lost the war and be forced to ask for an armistice. It would have been the final cut that would have decided Croatia's fate. The Battle for Slavonia culminated in Western Slavonia. The efforts of the 5th JNA Corps to “encircle, defeat and disarm the Croatian forces and break through to Virovitica and cut off all communication between Eastern Slavonia and the rest of Croatia” were stopped by Croatian forces in Western Slavonia.

The introductory part of the paper explains the role of the 5th JNA Corps in the strategic plan of the JNA attack on Croatia. The following section describes the task, intention and idea of the commander of the 5th JNA Corps, Nikola Uzelac, as he intended to surround, defeat and disarm the Croatian forces in the area of Western Slavonia. The paper focuses on clarifying the bearers of combat operations on the main direction of the attack of the 5th JNA Corps, the 343rd Brigade “R” of the JNA on the Lipica–Pakrac battlefield in the autumn of 1991, until the arrival of the 104th Brigade of the ZNG Varaždin.

Keywords

the role of the 5th JNA Corps (Banja Luka) in the plan of the attack on Croatia in 1991; task, intention and idea of the commander of the 5th JNA Corps, Lipica–Pakrac battlefield, 343rd mtbr JNA